

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra biologie

Prase divoké (*Sus scrofa*) v interakci s lidmi

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor práce: Mgr. Daniela Slouková Recová
Vedoucí práce: Mgr. Martin Paclík, PhD.

2014

PALACKÝ UNIVERSITY IN OLMOUC
FACULTY OF EDUCATION
Department of biology

Behavioural interactions between Wild Boar
(*Sus Scrofa*) and human

BACHELOR THESIS

Author: Mgr. Daniela Slouková Recová
Supervisor: Mgr. Martin Paclík, PhD.

2014

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Já, níže podepsaná studentka, tímto čestně prohlašuji, že text mnou odevzdané závěrečné práce v písemné podobě i na CD nosiči je totožný s textem závěrečné práce vloženým v databázi STAG.

Olomouc dne

.....
podpis studentky

(Zadání vysokoškolské kvalifikační práce)

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá interakcí divokých prasat s člověkem. Teoretická část je věnována popisu životního prostředí divokých prasat, potravě, rozmnožování a problematice zvýšeného nárůstu početnosti. Následuje kapitola o nepřímých interakcích člověka s divokým prasetem a kapitola o přímých interakcích. Obě tyto kapitoly obsahují přehled novinových článků publikovaných na toto téma. Druhou část práce představuje dotazníkové šetření na téma setkání člověka s divokým prasetem, které proběhlo v rámci obce Luká u tří skupin. Jednu z nich představují myslivci, druhou žáci místní základní školy a třetí osoby pohybující se často ve volné přírodě. Závěrem je soubor doporučení, jak se chovat při setkání s divokým prasetem ve volné přírodě.

Klíčová slova:

prase divoké, interakce, škody, články

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the interaction of wild boar with humans. The theoretical part is devoted to describing the environment carried boars, diet, reproduction and issues of increased numbers increase. The following chapter on indirect human interaction with wild boar and a chapter on direct interactions. These two chapters provide an overview of newspaper articles published on the subject. The second part presents a survey on the topic of meeting a man with a wild boar, which took place at the village of Luká in the three groups. One of them represent hunters, other local primary school pupils and third persons moving frequently in the wild. Finally, a set of recommendations on how to behave when confronted with a wild boar in the wild.

Keywords:

wild boar, interaction, damages, news

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne

.....

(podpis)

Touto formou bych chtěla poděkovat vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Martinovi Paclíkovi, PhD. za cenné rady a připomínky při tvorbě práce a v neposlední řadě svému manželovi za pomoc při vlastní realizaci dotazníkového šetření a především za trpělivost.

OBSAH

1	ÚVOD	11
2	METODIKA	13
2.1	Hypotézy	13
2.2	Popis vybrané lokality	14
2.3	Popis vybraných skupin	15
2.4	Dotazník	15
3	PRASE DIVOKÉ	18
3.1	Výskyt prasete divokého	18
3.1.1	Výskyt ve světě a v Evropě	18
3.1.2	Výskyt v ČR	19
3.2	Biologie prasete divokého	20
3.2.1	Sociální chování	22
3.2.2	Rozmnožování	22
3.2.3	Potrava	23
3.3	Problematika rapidního nárůstu početnosti	24
3.3.1	Početní stavy prasete divokého v České republice	24
3.3.2	Příčiny rapidního nárůstu početnosti	26
3.3.3	Důsledky rapidního nárůstu početnosti	27
4	INTERAKCE PRASETE DIVOKÉHO S ČLOVĚKEM	29
4.1	Interakce nepřímá	30
4.1.1	Škody na lesních kulturách	30
4.1.2	Škody v zemědělství	31
4.1.3	Škody na veřejných prostranstvích	35
4.1.4	Škody v chráněných územích a botanických zahradách	37
4.2	Interakce přímá	38
4.2.1	Střety s dopravními prostředky	38
4.2.2	Napadení domácích zvířat	40
4.2.3	Napadení člověka	42
5	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ INTERAKCE PRASETE DIVOKÉHO A ČLOVĚKA	45
5.1	Vyhodnocení dotazníku	45
6	SOUŽITÍ ČLOVĚKA S PRASETEM DIVOKÝM	48

6.1	Změny v chování prasete divokého v souvislosti se zvětšováním populace	48
6.2	Edukace – jak se zachovat při setkání s divokým prasetem.....	49
7	ZÁVĚR.....	50
8	CITOVANÉ ZDROJE	52

1 ÚVOD

Divoká prasata jsou součástí přírody přinejmenším stejně dlouho jako člověk a už od pradávna bylo divoké prase tvorem, který budil úctu a respekt. Na řadě uměleckých předmětů je zobrazováno právě divoké prase. Známe řadu mýtů a bájí, kde divoké prase figuruje v hlavní roli. Asi nejznámější v tomto směru je u nás legenda o Bivojovi, který divoké prase přemohl a odnesl jej Kazi na hrad.

V člověku budila černá zvěř vždy respekt. Při lovu platil a dodnes platí kňour za nejnebezpečnější zdejší zvíře. V mnoha kulturách na celém světě je možné zjistit, že se k němu lidé modlí a vzývají ho, protože má sílu a odvalu. Tak se prase dostalo mezi zvířecí božstva. Keltové dokonce zobrazovali kance na meče bojovníků a uctívání válečníci obdrželi na poslední cestu do hrobu kančí kly. Keltové pokládali kance za zvěř s magickými vlastnostmi a znalostmi o přírodě. Kanec představoval sílu, moc a odvalu. Pro Slované se prase stalo symbolem hojnosti, úspěchu a štěstí. Až ve středověku s rozvojem křesťanství začalo být prase považováno za nečisté a symbol ďábla. Lov černé zvěře byl vždy považován za nebezpečnou činnost a dodnes platí, že kdo chce mít doma hlavu kance, musí často obětovat hlavu psa (Rakušan, 2014).

Prase divoké představuje jednoho z našich největších volně žijících savců. Řada z nás se s ním ve volné přírodě potkala. Ať se už jednalo o přímé setkání nebo jen o produkty ve formě rozryté půdy, kaliště nebo otěrek na stromech svědčící o přítomnosti tohoto zvířete v dané lokalitě. Se změnou systému zemědělského hospodaření a vysévaných plodin, dochází enormnímu nárůstu počtu divokých prasat. Že se situace prudce změnila až v období po druhé světové válce, dokládá ve svém článku Zbořil (2013), který uvádí odlov 26 kusů černé zvěře v průběhu roku 1946. Dokonce cituje našeho předního zoologa, profesora Julia Komárka, který konstatoval: „Bohužel je toto nádherné lovné zvíře v našich hustě obydlených zemích těsně před svým vymřením.“

Jeho domněnka se nepotvrdila a naopak se v současné době v souvislosti s divokými prasaty hovoří o problému a často je používán výraz přemnožení. Jsou hledány příčiny a vyhodnocovány důsledky. Zdálo by se logické, že s přibývajícím počtem prasat, bude docházet i častějším setkáním s člověkem a případným změnám v chování prasat, které si mohli na přítomnost člověka zvyknout.

Pokusím se zmapovat početní stavy této zvěře v Evropě a České republice od období druhé světové války až po dnešní dny a prezentovat stavy odstřelů v ČR. Zvýšila se i četnost setkání člověka s prasetem divokým nebo dokonce počet zranění způsobených tímto zvířetem?

Pro zodpovězení této otázky, alespoň v dané lokalitě Bouzovské vrchoviny, provedu krátké dotazníkové šetření mezi myslivci, u kterých jako u jediné skupiny předpokládám běžná setkání s prasetem divokým, která jsou z jejich strany samozřejmě cílená. Jako další vzorek jsem si zvolila skupinu osob pohybujících se často ve volné přírodě (např. houbaři, pěší turisté, ornitologové, kynologové,...) a nakonec skupinu dětí ve věku do 15 let. Na ně také zacílím poslední část své práce a vytvořím edukační materiál, který by měl dětem sloužit jako pomůcka, aby se seznámili s tím, jak se chovat v případě, že se setkají s divokým prasetem ve volné přírodě a s tím, co od něj mohou očekávat.

2 METODIKA

Moje práce se bude ubírat dvěma směry. První část práce bude věnována literární rešerši, kde jsem pro vyhledávání článků zabývajících se tématem interakce prasete divokého s člověkem zvolila webový prohlížeč Google a jeho odnož Google Scholar. Na těchto webech jsem zadávala hesla: prase divoké – napadení, prase divoké – člověk, prase divoké – škody,... Významný zdroj představoval i web www.silvarium.cz, kde se nachází přehledná databáze novinových článků publikovaných k tématu myslivosti a lesnictví.

Pro vlastní dotazníkové šetření jsem sestavila dotazník obsahující uzavřené otázky, kde mají respondenti na výběr z více možností a jako poslední, otázku otevřenou, ve které je možné prezentovat vlastní zkušenosti se setkáním s divokým prasetem. Otázky jsou navrženy tak, aby byly lehce srozumitelné, protože šetření se účastní i děti ve věku do 15 let. Respondenti byli vybráni pouze z jedné konkrétní lokality a to z Bouzovské vrchoviny, oblasti kolem vesnice Luká. Zadání dotazníkového šetření ve více lokalitách by nebylo reprezentativní z důvodu různého počtu vyskytujících se divokých prasat a různých životních podmínek těchto zvířat.

Jednu skupinu respondentů představují myslivci, kteří se pravidelně pohybují v honitbách v okolí obce a je u nich velký předpoklad, že s divokými prasaty se potkávají běžně. Další skupinou jsou lidé pohybující se často ve volné přírodě. Očekávám, že tato skupina lidí, která má přírodu částečně jako svého koníčka a tudíž se v ní pohybuje ohleduplně, se také bude s divokým prasetem namátkově setkávat. Poslední skupinou dotázaných jsou děti staršího školního věku pohybující se venku pravidelně bez dozoru dospělých. Podle mého odhadu by v této skupině mělo docházet k výjimečným setkáním s prasaty, protože děti většinou při svém pohybu volným terénem způsobují hluk a jejich pohyb v přírodě většinou není tak ohleduplný.

2.1 Hypotézy

Na základě předchozího studia o chování divokých prasat a článků publikovaných na téma setkání člověka s prasetem divokým, jsem se rozhodla ověřit dotazníkovou metodou několik hypotéz.

Je divoké prase opravdu tak početně zastoupeno, že je možné se s ním běžně potkávat ve volné přírodě? O narůstajících stavech divokých prasat svědčí zejména

zvyšující se počty odstřelených kusů a narůstající výše škod způsobených rytím divokých prasat v zemědělství. Zvýšený počet jedinců by se měl projevit i v četnosti setkání prasat s člověkem.

Jak se prase divoké při setkání chová? Tím, že narůstá počet divokých prasat a stejně tak i počet interakcí s nimi, bylo by logické se domnívat, že zvířata si na člověka zvyknou, přizpůsobí své chování a budou méně plachá. S přibývajícím počtem kusů, dochází k omezení životního prostoru a chování některých zvířat by se dokonce mohlo vůči člověku změnit v agresivitu.

Ví lidé, a zejména děti, jak se mají při setkání s divokými prasaty chovat a znají možná rizika toho setkání? Jak vyplynulo z analýzy článků publikovaných médií na téma divoká prasata, bývá divoké prase prezentováno jako živočišný druh, který dokáže napáchat škody na majetku a pozemcích v řádech milionů nebo dokonce miliard. Dalším stupněm mohou být i škody na zdraví nebo životě lidí. Dá se tedy předpokládat, že vnímání lidí je médií ovlivněno a proběhla edukace, která diváky, posluchače a čtenáře naučila, jak se při setkání s tímto zvířetem chovat, tak aby předešli riziku napadení.

2.2 Popis vybrané lokality

Obec Luká, kterou jsem si vybrala pro dotazníkové šetření na téma interakce prasete divokého s lidmi, leží v Olomouckém kraji, na rozhraní bývalých okresů Olomouc a Prostějov. Geomorfologicky se řadí do oblasti Zábřežské vrchoviny a podoblasti Bouzovské vrchoviny. Průměrná nadmořská výška obce je 483 m n.m.

V bezprostředním okolí obce se vyskytují souvislé plochy lesa táhnoucí se nepřetržitě několik kilometrů, např. směrem k Bouzovu nebo na opačnou stranu k Náměšti na Hané. Ve skladbě lesa převažují smrkové monokultury, ale jsou zde zastoupeny i jiné druhy jehličnanů (borovice, modřín, jedle) a v omezeném množství i stromy listnaté, nejčastěji duby a buky.

Zemědělská půda v okolí obce je využívána dvojím způsobem. Jednak jako pastevní plocha pro stáda hovězího dobytka a dále jako plocha pěstební. K běžně pěstovaným plodinám patří obilniny (oves setý, pšenice setá, ječmen obecný), řepka olejka, kukuřice setá. Méně často je zde vyséván mák setý a len setý.

V obci provozují svou činnost dvě honební společenství a to Luká a Luká – Březina.

2.3 Popis vybraných skupin

V dotazníkovém šetření jsem se snažila zastoupit všechny věkové skupiny a zacílit na skupiny, které se běžně pohybují ve volné přírodě, abych dostala reprezentativní vzorek odpovědí a skutečný stav mapující četnost interakcí s divokými prasaty. Vytipovala jsem tři skupiny. První z nich je skupina myslivců, druhou představují žáci základní školy a třetí osoby pohybující se často ve volné přírodě.

U první skupiny představované myslivci je zřejmé, že ti budu naopak kontakt s divokými prasaty vyhledávat za účelem lovu a neměl by se zde vyskytnout žádný respondent, který se s divokým prasetem ve volné přírodě nepotkal. Respondenti této skupiny se navíc v přírodě pohybují nejčastěji v době, kdy jsou divoká prasata aktivní, tj. kolem západu a východu slunce.

Druhá skupina je zastoupena žáky druhého stupně místní základní školy, u nichž je předpoklad, že se ve volném čase odpoledne pohybují venku. K přírodě zřejmě nebudou tak ohleduplní jako osoby ze třetí skupiny a proto by jejich případné setkání s divokými prasaty mělo být opravdu dílem náhody.

Třetí skupinu respondentů tvoří osoby pohybující se často ve volné přírodě, za účelem koníčku s pobytem v přírodě spojeného (sportovci, houbaři, ornitologové,...). U této skupiny je předpoklad, že se v přírodě budou pohybovat ohleduplně, bez zbytečného hluku. Z toho důvodu jsem předpokládala, že tato skupina by se měla s divokými prasaty setkávat také náhodně, ale častěji než žáci základní školy.

2.4 Dotazník

Dotazník jsem konstruovala tak, aby splňoval obecně známé podmínky pro tento typ získávání informací. V úvodu jsem krátce popsala důvod, pro který žádám respondenty o vyplnění a informovala je, že dotazník je anonymní, nicméně v případě zájmu a abych zvýšila motivaci dotazník vyplnit, je možné přiložit svou e-mailovou adresu, na kterou jsem slíbila zaslat sumář sebraných dat.

Dotazník se skládá z osmi otázek, kde první otázka je položena jako zařazující respondenta do jedné ze tří výše uvedených skupin. Další šest otázek je uzavřených a respondenti volí jednu z nabízených možností. Otázky jsem volila krátké a odpovědi stručné a jasné, aby byl dotazník co nejsrozumitelnější a získaná data reprezentativní a snadno vyhodnotitelná.

Poslední otázku jsem ponechala otevřenou a požádala jsem respondenty o popis konkrétní osobní zkušenosti ze setkání s divokým prasetem.

Níže příkládám používaný dotazník:

Dotazník: Prase divoké v interakci s lidmi

Prosím Vás o vyplnění krátkého dotazníku k dotazníkovému šetření, které bude sloužit jako součást bakalářské práce zpracovávané v rámci studia na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci na téma Prase divoké v interakci s lidmi. Dotazník je anonymní. Pokud budete chtít zaslat výsledky šetření, uveďte prosím níže svůj e-mail.

Děkuji za spolupráci.

Daniela Slouková Recová

Zajímají mě výsledky dotazníkového šetření a chci je zaslat na e-mail (doplňte):

- 1) Jsem součástí skupiny:
 - a) myslivec
 - b) žák základní školy
 - c) osoba pohybující se často ve volné přírodě (sportovec, houbař, ornitolog,...)

- 2) V přírodě se pohybuji:
 - a) téměř denně
 - b) jedenkrát za dva týdny
 - c) jedenkrát měsíčně a méně často

- 3) S prasetem divokým v přírodě:
 - a) se setkávám běžně
 - b) se setkávám výjimečně
 - c) jsem se nikdy neseťkal/a

- 4) Prase divoké vidívám převážně:
 - a) jednotlivé kusy samostatně
 - b) několik jedinců v malé skupině (dva až pět kusů)
 - c) ve větší tlupě (šest a více kusů)

- 5) Prase divoké se při tomto setkání chovalo:
 - a) plaše, rychle uteklo
 - b) uteklo, ale až po dosažení určité vzdálenosti, na kterou jsem se přiblížil/a
 - c) agresivně, utíkal/a jsem já

- 6) Domnívám se, že při setkání s prasetem divokým se mám chovat:

- a) vylézt na strom nebo se dát rychle na útěk
 - b) zastavit se a počkat, až přejde
 - c) dělat co největší hluk, aby se vyděsilo a uteklo
- 7) Prase divoké mi:
- a) nemůže v žádném případě ublížit
 - b) může ublížit pouze v krajním případě (postřelený kus, bachyně bránící mlád'ata)
 - c) velmi pravděpodobně může ublížit, je to velmi nebezpečné zvíře
- 8) V případě setkání s prasetem divokým ve volné přírodě, popište prosím situaci, kdy jste se cítil/a nejvíce ohrožen/a:

3 PRASE DIVOKÉ

Prase divoké představuje jednoho z nejvýznamnějších zástupců volně žijící fauny v ČR. Díky narůstajícímu počtu jedinců o něm lze hovořit jako o druhu, který začíná dosahovat i hospodářského významu zejména z důvodu velkého počtu ulovených kusů a dále z důvodu škod páchaných na ostatní zvěři a polních kulturách.

Prase divoké se dělí na několik poddruhů s výskytem téměř po celém světě, z nichž u nás se setkáváme s podruhem prasetem divokým evropským (*Sus scrofa scrofa*).

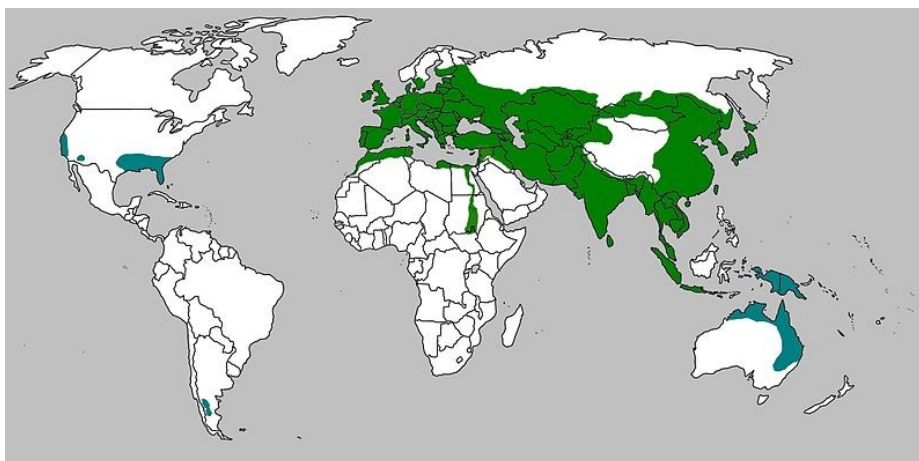
3.1 Výskyt prasete divokého

3.1.1 Výskyt ve světě a v Evropě

Prase divoké obývá značnou část Evropy a Asie na jih od 55.-60. rovnoběžky (chybí i na britských ostrovech), dále severní Afriku, Japonsko, Sumatru a Jávu. Na několika místech USA a Argentiny bylo vysazeno. (Anděra, Kořínek, 2014) Rozšíření poddruhů prasete divokého včetně mimo původní areál introdukovaných populací v celosvětovém měřítku demonstruje Obr. 1.

V některých zemích bylo prase divoké postupně vyhubeno a opětovně vysazeno (Skandinávie, Británie). Spor se také vede o to, ve které zemi se prase divoké původně vyskytovalo a kde bylo člověkem uměle zavlečeno (Austrálie, Severní Amerika). Do Severní Ameriky byla prasata uměle zavlečena spolu se španělskými kolonizátory po objevení toho světadílu Kryštofem Kolumbem v roce 1492. Stejný případ potkal i Austrálii, kde prase také není původním druhem. Většinou se jednalo o rozšíření prasat domácích, jejichž populace díky příznivým podmínkám zdivočela a vytvořila ferální populaci, která narušuje rovnováhu původní fauny. Tento problém se týká zejména populací divokých prasat v Austrálii, na Novém Zélandu a v Severní Americe. (Sychra, 2012).

Biotopem prasete divokého jsou převážně lesnaté oblasti nižších a středních poloh s výskytem vhodného porostu, kde prase jednak nalézá potravu, ale i úkryt hlavně před člověkem. Přírodním nepřítelem prasete divokého jsou pouze velké šelmy vyskytující se v uvedených oblastech omezeně a v takovém počtu, který nemůže populaci prasete divokého nijak vážně ohrozit (Hladíková, et al., 2006).



Obr. 1 Rozšíření prasete divokého ve světě
 Zelená barva – původní areál výskytu druhu
 Modrá barva – oblasti zavlečení druhu

3.1.2 Výskyt v ČR

Prase divoké je v České republice původním druhem, který se ve středověku na našem území vyskytoval zcela běžně. V důsledku působení škod na hospodářských plodinách byl tento druh na našem území na přelomu 18. a 19. století zcela vyhuben. Divočáci zničí za jednu noc celé pole brambor a k nepoznání rozryjí louku či jeteliště. (Hájek, 1969) Poslední kus údajně uloven v roce 1801 u Hluboké nad Vltavou. (Anděra, Kořínek, 2014).

Do druhé světové války pak byla divoká prasata u nás víceméně oborovou zvěří a až v poválečném období došlo k jejich rozšíření do volné přírody a to díky kusům uprchlým z obor a přeběhlíkům ze sousedních států, zejména Polska a Bavorska. Od této doby dochází k nárůstu počtu kusů této zvěře a je prakticky rozšířena po celém území republiky kromě nejvyšších horských partií. Drtivá většina žije ve volné přírodě na území celé České republiky. Oborní chov černé zvěře je dnes značně omezený, v českých zemích se jím zabývají pouze v pěti oborách, a to většinou jako doplňkovým chovem (Lochman, Hanzal, 1996). Dnes je černá zvěř chovaná v oborách převážně za účelem trofejového odstřelu a tradičních naháněk na černou.

Původní biotop prasete divokého na našem území představoval listnatý a smíšený les s dostatkem potravy a vhodných míst pro úkryt přes den. Dnes je však zcela běžným místem výskytu i les jehličnatý. Oblast obývaná prasaty musí také obsahovat vhodné místo s větším zamokřením, kam prasata chodí jednak pít, ale také se kalištit. O tom, že je mokřina hojně vyhledávaná prasaty právě k tomuto účelu, svědčí nejen

stopy v blátě, ale hlavně okolní stromy, o něž se prasata po výstupu z kaliště otírají. Nejvíce pravděpodobným důvodem tohoto chování je, že se zbavují cizopasníků parazitujících na jejich kůži. Z výšky otěru lze zřetelně pozorovat, jak velké kusy kaliště navštěvují (Hespeler, 2007).

Se změnou zemědělské politiky v období po druhé světové válce, kdy došlo k rozorávání menších polí na jednotné lány, nastaly příznivé podmínky i pro život divokých prasat a nelze bez výjimky tvrdit, že se nejčastěji vyskytují v lesích. Ve vegetačním období od pozdního jara až do podzimu se přesouvají do oblasti polních kultur. Dalším faktorem je bezesporu volba plodin, které na daných plochách pěstují. Velké oblíbenosti divočáků se těší rozsáhlá kukuřičná pole nebo pole osetá řepkou ozimou. Zde totiž nalézají dostatek krmiva a potřebný kryt. Pokud je v blízkosti voda, neopouští divoká prasata kukuřičné lány mnohdy i několik dnů v kuse (Košnář, 2012).

3.2 Biologie prasete divokého

Prase divoké je jedním z našich největších volně žijících savců. Na území naší republiky jej velikostí předčí snad jen řidčeji se vyskytující jelen evropský (*Cervus elaphus*), daněk evropský (*Dama dama*) a výjimečně se vyskytující los evropský (*Alces alces*). Tyto druhy však pro prase divoké nepředstavují konkurenci, co se týká potravy a životního prostoru. Velikost a váha divokých prasat jsou rozdílné a to i v rámci téže oblasti. Dospělý kňour má hmotnost 100–160 kg, bachyně 70–110 kg. (Hromas, 2000) Výška dospělého jedince v kohoutku je cca 85 – 95 cm. Divočáci jsou poměrně dlouhověcí, na kusech chovaných v zajetí se prokázalo, že mohou dosáhnout stáří 15 – 20 let, výjimečně i více (Wolf, Rakušan, 1977). Ve volné přírodě však tak vysoký věk doložen nebyl.

Vnější rozdíly mezi kňourem a bachyní nejsou příliš znatelné. Jediný rozdíl lze spatřovat ve velikosti horních a dolních špičáků, které jsou u samců mohutně vyvinuté. Mají v podstatě vzato dvě funkce, kdy slouží jako zbraň a jako nástroj pro vyhledávání potravy. Zvláštností těchto zubů je jejich neustálé dorůstání. Nejdelší, v myslivecké mluvě zvané „páráky“ (spodní „špičáky“) jsou 24 – 26 cm dlouhé. (Hanzal, Lochmann, 1996) Zranění způsobená zuby mohou být pro člověka až smrtelně nebezpečná. Útok je veden ze spodu a zuby jsou tak ostré, že mohou

způsobit tržná zranění svalů a při roztržení tepen i rozsáhlé krvácení. Tyto zuby jsou také trofejí myslivců při ulovení zvěře.

Prase divoké je společenské zvíře žijící v tlupách. Tyto tlupy tvoří jedinci různého stáří a pohlaví, až na dospělé starší samce. Ti vedou samotářský život a k tlupě se přidávají jen na omezenou dobu v období rozmnožování. Hlavní roli hraje vedoucí bachyně.

Prase divoké je převážně noční zvěř, kdy se soumrakem opouští svůj úkryt a vydává se hledat potravu a s úsvitem zase táhne do hustého krytu v blízkosti kališť, kde tráví den. Proto je obtížné, i přes jejich velikost, pozorovat prasata přes den. Divoké prase se stalo zvířetem s noční aktivitou až jako následkem rušivé činnosti člověka. Tento fakt prokázaly pokusy s černou zvěří uzavřenou v oborách nebo zoologických zahradách. Kde je vyloučena nebo podstatně omezena činnost člověka, je divočák denním zvířetem (Wolf, Rakušan, 1977). Jako každé jiné zvíře, i prase divoké je přirozeně plaché a pokud je to možné, setkání s člověkem se vždy vyhne. Výjimku představují poraněné kusy a vodící bachyně s mláďaty.

Podle pozorování v oborách je černá zvěř během dne aktivní 8-11 hodin, z čehož 85% připadá na hledání a příjem potravy, 5% na hry a zbytek na jinou činnost. Mladší zvěř je čilejší než starší kusy. K odpočinku potřebují divoká prasata v průměru 11 hodin denně (Wolf, Rakušan, 1977).

Zmapovat pohyb prasat a jejich aktivitu ve volné přírodě se v současné době snaží vědci v oblasti národního parku Šumava a Bavorského lesa v projektu Management zvěře na Šumavě a v Bavorském lese, kde jsou telemetricky sledováni jeleni a divoká prasata. Protože projekt byl zahájen teprve v roce 2012, jsou dosud známé pouze dílčí výsledky. Díky telemetrickému obojku je monitorováno šest divokých prasat a ukazuje se, že velmi pravděpodobně bude popřeno obecně známé tvrzení, že „prasata přes noc nachodí několik kilometrů“. V zimním období sledované kusy urazily v průměru do 1 km denně (bachyně) a do 3 km denně (kňour) a zdržovali se na místech, kde jim myslivci zanechávali potravu. (Ježek, 2013)

Ze smyslů jsou u divokých prasat nejlépe vyvinuty čich a sluch, dále hmat a chuť, zrak je vyvinut slaběji. Za příznivého větru navětrí prasata člověka na značnou vzdálenost. Narazí-li na stopu člověka, mnohdy i několik hodin starou, zarazí se a změní směr své cesty. Sluch je také velmi dobře vyvinutý. Za absolutního ticha zaslechnou divočáci kroky člověka až na vzdálenost 400 metrů. (Wolf, Rakušan, 1977)

3.2.1 Sociální chování

Sociální chování divokých prasat je zásadně ovlivněno pohlavím jedince, kdy zcela odlišný styl života, co se skupiny týká, vedou samci a jiný zase samice.

Černá zvěř samčího pohlaví při vytváření tlupy nehraje žádnou roli, protože je v určitém věku z tlupy zapuzena a žije samotářsky. Tím se zabraňuje degeneraci incestem nebo příbuzenskou plemenitbou a zároveň vysvětluje, proč musí kňourci ve věku lončáků opustit tlupu i revír, v němž se narodili (Meynhardt, 1983).

Tlupy tvoří „rodinná seskupení“. Jsou zde zastoupeny bachyně se svými selaty a bachyňky lončačky. Tlupa mezi sebe nepřijímá cizí bachyně, které nejsou pokrevně spřízněné. Uvnitř tlupy existuje přísná hierarchie, které se její členové musí podříditi. Hlavou skupiny je vedoucí bachyně, která své postavení získala věkem. Tělesný vzrůst není až tak rozhodující. O své vedoucí postavení však přichází tehdy, když přestane vodit selata nebo se již neúčastní říje (Hespeler, 2007).

Ve specifických případech dochází k rozdělení tlupy, protože možný počet jejích členů je logicky omezený. Meynhardt (1983) na základě svých dlouholetých osobních zkušeností s pozorováním černé zvěře specifikuje tři hlavní důvody rozdělení tlupy jako: nedostatek vody v revíru, poranění nebo onemocnění jednoho kusu, nepříznivá pozice jedince v sociální hierarchii skupiny.

3.2.2 Rozmnožování

Prase divoké se množí velmi dobře a v uplynulých letech není výjimkou vidět malá selata i ve zcela neobvyklých termínech jako jsou zimní měsíce. Běžná doba, kdy dochází k oplodňování samic, je v období listopad až leden. V tuto dobu se samci žijící samostatně přidávají k tlupám a bojují o samice. Samice je březí 112 až 140 dnů, takže mláďata se většinou rodí v březnu. Počet selat v jednom vrhu je různý, pohybuje se od dvou do deseti i více kusů. (Lochmann, Hanzal, 1996) Malá selata jsou už po narození velmi čilá a dokonce si sama přetrhávají i pupeční šňůru a okamžitě se snaží sát mateřské mléko. (Veselovský, 2005) Malá selata se rodí se světle pruhovaně zbarvenou srstí. Toto zbarvení jim zajišťuje lepší ochranu před případným nebezpečím, protože při zálehu zcela splynou s vegetací. V době příznivých podmínek (mírná zima, dostatek potravy, klidné teritorium) může docházet k tomu, že některé bachyně jsou březí dvakrát do roka nebo jsou oplodňovány už velmi mladé bachyně ve stáří od 8 měsíců věku.

3.2.3 Potrava

V lesním hospodářství je prase divoké považováno za užitečné, protože zahubí velké množství hmyzu škodícího na lesních kulturách a to hlavně ve stadiu larvy, protože potravu získává povětšinou rytím v zemi a vybíráním hmyzu. Myslivci tento způsob získávání potravy nazývají „buchtování“. Velmi často se v lese a na polích můžeme setkat s rozrytými místy signalizujícími, že právě tudy prošla tlupa černé zvěře. Naopak na polních kulturách prase divoké způsobuje velké škody, jednak rozrýváním polí a ničením vysetých plodin a také samotnou konzumací plodin v období sklizně (brambory, cukrovka, kukuřice,...).

Prase divoké je všežravec. K nasycení dospělý jedinec potřebuje přibližně 4 kg potravy za den. (Malinová, 2011). Potravu konzumovanou divokými prasaty lze rozdělit do čtyř skupin (Havránek, 2000):

1. kořeny, hlízy, oddenky a cibule rostlin
2. plody a semena stromů, keřů, bylin a trav kulturních i p planě rostoucích (obiloviny včetně).
3. nadzemní vegetační části rostlin, zejména zelené části různých bylin, trav, letorosty listnatých, ale i jehličnatých dřevin (buk, dub, smrk ap.).
4. živočichové - počínaje červy přes hmyz, měkkýše až po obratlovce.

Převážnou část potravy prasat tvoří rostlinná složka, živočišná složka je zastoupena omezeně. Divoká prasata slouží také jako „úklidová služba“, kdy konzumují uhynulé živočichy. Zastoupení jednotlivých složek potravy zobrazuje Tab. 1, kde byl zkoumán obsah žaludků 165 kusů černé zvěře v Jihomoravském kraji. (Zabloudil, Petr, 2010)

Tab. 1 Druhy potravy určené z obsahu žaludků černé zvěře v Jihomoravském kraji

Potrava rostlinná	%	Potrava živočišná	%
Bukvice, žaludy	11,53	Hmyz	1,32
Řepa krmná a cukrová	26,42	Žížaly	0,88
Oves, proso, ječmen, kukuřice	23,13	Hraboši a myši	1,04
Zelené části rostlin	12,10	Žáby	0,65

Oddenky a kořínky	2,91	Hryzci a krtci	1,74
Bobule keřů, ovoce stromů	3,24	Ptáci	1,51
Houby	1,02	Padliny	1,07
Neidentifikováno	9,22	Neidentifikováno	2,22
Celkem	89,57	Celkem	10,43

3.3 Problematika rapidního nárůstu početnosti

V České republice pozorujeme narůstající počet těchto zvířat od 50. let minulého století. Tento stav je způsoben několika příčinami a o jeho vážnosti svědčí rozpoutaná diskuze nejen na úrovni mysliveckých hospodářů a jednotlivých zemědělců, ale i na úrovni celostátní, kdy se touto problematikou zabývá i ministerstvo zemědělství. Redukce počtu zvířat odlovem se ukázala být jako jednou nikoliv jedinou z možností. Dokladem toho, že se jedná o celosvětový problém, je řešení z Austrálie, kde byl dokonce pro redukci počtu stavů divokých a zdivočelých prasat využíván nesespecifický jed. (Havránek, et. al, 2013) Toto řešení je v Evropě neakceptovatelné zejména z etického hlediska

3.3.1 Početní stavy prasete divokého v České republice

Ucelená statistika shrnující počty divokých prasat v celoevropském měřítku neexistuje, a proto se zaměřím na stavy této zvěře v rámci ČR. Od roku 2007 Statistický úřad České republiky vede mysliveckou statistiku s přehledy jednotlivých kusů zvěře podle jejího sčítání a s počty odlovených kusů jednotlivých druhů.

Tab. 2 prezentuje nárůst počtu odlovených kusů černé zvěře už od roku 1874. Kde je za zlomový rok možno považovat 1954, kdy počet zastřelených kusů překročil tisíc jedinců.

Tab. 2 Lov černé zvěře na území České republiky v letech 1874 – 2006
(Vala, Zabloudil, 2008)

uloveno		uloveno		uloveno		uloveno	
Rok	ks	Rok	ks	Rok	ks	Rok	uloveno ks
1874	499	1925	161	1963	2781	1985	36048
875	730	1929	303	1964	2965	1986	31722

1876	701	1930	549	1965	2837	1987	37563
1877	586	1931	611	1966	2678	1988	47883
1878	560	1933	688	1967	4153	1989	47817
1879	470	1934	483	1968	3356	1990	55812
1880	788	1936	204	1969	4971	1991	53010
1881	765	1937	247	1970	4803	1992	39168
1882	746	1949	254	1971	5120	1993	36565
1883	802	1950	198	1972	6436	1994	37550
1884	533	1951	341	1973	7566	1995	35312
1885	727	1952*	478	1974	9948	1996	41604
1876	565	1953	486	1975	11763	1997	42609
1887	740	1954	1205	1976	13893	1998	60587
1888	508	1955	1165	1977	16104	1999	72930
1889	939	1956	1257	1978	14647	2000	67858
1890	587	1957	1803	1979	11103	2001	72061
1895	843	1958	2331	1980	11773	2002	81757
1900	800	1959	3072	1981	12341	2003	77267
1905	726	1960	3596	1982	10233	2004	120967
1910	882	1961	3911	1983	22790	2005	100029
1924	302	1962	4234	1984	23251	2006	59495
Sa:	14.799,0	-	27.577,0	-	205.512,0	-	1,255.614,0
X							
rok							
ks	672,7	-	1.253,5	-	9.341,5	-	57.073,4

	zvýšení		zvýšení		zvýšení	
100%	o	86,34%	o	1288,66	o	2082,90%

Rok 1952 je počátkem zemědělské kolektivizace s postupným zvyšováním osevních ploch.

Tzv. myslivecká statistika sleduje každý druh zvěře lovené na území ČR. Co se týká divokých prasat dochází k paradoxu, kdy údaje, viz Tab. 3 při sčítání zvěře udávají nižší počty zvířat, než je pak ve skutečnosti uloveno. Jednou z možných příčin je skutečnost, že černá zvěř je normována a tedy sčítána pouze v lesních honitbách. Honitby s převahou polí černou zvěř nesčítají, protože dle §2 Vyhlášky MZe č. 491/2002 Sb., o způsobu stanovení minimálních a normovaných stavů zvěře a o zařazování honiteb nebo jejich částí do jakostních tříd se normovaný stav spárkaté zvěře kromě srnce obecného stanoví v honitbě, kde je zastoupeno alespoň 50 ha lesních pozemků nebo porostů obsahujících stromy a keře lesních dřevin. I přesto, že v období jaro až podzim je v polích černá zvěř početně hojně zastoupena, protože lány řepky, kukuřice, a obdobných plodin jí poskytují dostatek potravy i krytí, není toto při sčítání zohledněno.

Tab. 3 Stavby a lovy černé zvěře na území České republiky 2007-2012 (zdroj
myslivecká statistika)

Rok	Sečteno ks	Uloveno ks
2007	56 986	121 020
2008	57 770	138 723
2009	57 880	121 690
2010	60 389	144 184
2011	59 295	109 383
2012	64 848	185 176

3.3.2 Příčiny rapidního nárůstu početnosti

Určit příčiny rapidního nárůstu početnosti divokých prasat v současné době není tak jednoznačné, jak by se mohlo zdát a postihnout souvislosti mezi jednotlivými faktory ještě těžší. Stejně jako nalézt řešení, jak stavby přemnožené černé zvěře regulovat a snižovat, případně účinně bránit jejich nárůstu a zachování alespoň současného stavu.

Populační dynamika černé zvěře je naprosto výjimečná. Kromě drobných hlodavců nemá žádný z našich savců takovýto reprodukční potenciál jako černá zvěř. Významné faktory úspěšnosti toho druhu jsou kromě fertility, absence přirozených nepřátel, odolnost vůči klimatickým faktorům a chorobám, noční způsob života, všežravost. Vše navíc podpořené obrovskou úživností naší kulturní krajiny, v níž černá zvěř žije. (Zbořil, 2013)

Zbořil (2013) ve svém článku shrnuje asi nejdůležitější faktory, které mají vliv na současnou situaci. Přirozeným nepřítelem prasat kromě člověka jsou jen velké šelmy jako je medvěd nebo vlk, kteří se u nás běžně nevyskytují. Jedná se o jen o jedince zatoulané k nám na území Beskyd ze Slovenska nebo populace vlků s velmi malým počtem členů, které pro výskyt prasat v dané lokalitě nepředstavují žádné nebezpečí.

Divoká prasata mají výbornou reprodukční schopnost a v případě příznivých klimatických a potravních podmínek se do rozmnožovacího cyklu zapojují už i samice do jednoho roku věku. Černá zvěř může být na rozdíl od mnoha jiných druhů volně žijících zvířat pohlavně aktivní téměř po celý rok. Hlavní období říje však za normálních podmínek probíhá v období od listopadu do konce ledna. Pokud bachyně není v této době oplodněna, dochází u ní k říji opět po uplynutí zhruba tří týdnů. To znamená, že rozmnožování může u černé zvěře probíhat v kteroukoliv roční dobu. Průběh pohlavní aktivity je přitom značně ovlivňován sociální strukturou populace a

kondici bachyň. Reprodukční koeficient černé zvěře výrazně přesahuje hranici 200% a za zvláště příznivých podmínek se může pohybovat dokonce kolem 300% (Vodňanský, 2009). Vodňanský (2009) vysvětluje reprodukční koeficient černé zvěře následovně. Pokud by na určitém sledovaném území žilo 20 ks černé zvěře, při reprodukčním koeficientu 200% by to znamenalo roční nárůst o 40 ks, tj. na celkový počet 60 ks černé zvěře na sledovaném území.

Z výše uvedených důvodů by měl být odlov zvěře zaměřen na mladé kusy, tzv. letošáky a lončáky a na jedince samičího pohlaví, tak aby nedocházelo k oplodňování méně vyspělých bachyní a neřízeným přírůstkům. Odlovem starší zvěře (vedoucí bachyně) dochází k narušování sociálních vazeb v jednotlivých tlupách a vzniká tak prostor pro množení méně vyspělých jedinců.

K preventivním opatřením by měl patřit i uvážlivý výběr setých polních plodin a jejich pečlivá sklizeň. V důsledku kolektivizace zemědělství v 50. letech 20. století a vzniku velkých jednotných lánů dostala divoká prasata nový životní prostor. Zejména hojně pěstovaná kukuřice poskytuje divokým prasatům ideální podmínky pro život. Kukuřice dosáhne brzy takového vzrůstu, že prasatům poskytne dokonalé krytí, posléze dostatek potravy a díky rozlehlosti lánů i patřičný klid, který částečně imituje les. Díky absenci cest vedoucích přes rozlehlé lány a regulaci zavlažovacích struh se může jednat o podmínky, které jsou pro divoká prasata dokonce vhodnější než les samotný.

3.3.3 Důsledky rapidního nárůstu početnosti

Hlavním důsledkem přemnožení divokých prasat v kulturní krajině jsou značné škody na polních kulturách, které tato zvěř působí zemědělcům v různých stádiích růstu rostlin a sklizně. Dále pak škody na dalších zelených plochách, které nejsou využívány pro zemědělství (parky, hřiště, golfová hřiště) a zahrady a zahrádky drobných zemědělců.

Dalším důsledkem je větší četnost střetu prasete divokého s člověkem, k níž dochází v častých případech při srážce prasete s autem. Přímá setkání člověka s prasetem divokým jsou paradoxně stále spíše výjimkou, jak vyplývá z kapitoly o přímých interakcích prasete s člověkem.

V neposlední řadě má přemnožení divokých prasat vliv na samotnou kvalitu populace a genofond. Za situace, kdy se do rozmnožování zapojují i slabé a nevyspělé kusy, logicky dochází ke snížení kvality populace, která se pak stává

náchylnější k chorobám (klasický mor prasat, africký mor prasat, Aujeszkyho choroba), protože oslabení jedinci představují pro nákazu snazší cestu. Tyto nemoci pak mohou být šířeny dále na další i domácí zvířata – psi, prasata domácí. Pro člověka může být potenciálně nebezpečná možná nákaza trichinelózou. Divoká prasata jsou přenašeči této nemoci způsobené drobnými hlísticemi, trichinellami. Člověk se může nakazit v případě, že pozře tepelně dostatečně neupravené maso. V ojedinělých případech může toto onemocnění pro člověka být smrtelné, a proto je každý zastřelený kus ještě před jeho možnou konzumací povinně testován veterinární kontrolou. Tuto povinnost stanovuje vyhláška Ministerstva zemědělství č. 400/2001 Sb.

4 INTERAKCE PRASETE DIVOKÉHO S ČLOVĚKEM

Přesto, že divokých prasat se v přírodě vyskytuje čím dál více, zůstává toto zvíře věrné své pověsti velmi ostražitého a inteligentního tvora. Prase dá obvykle přednost tomu, aby se střetu s člověkem vyhnulo. Platí to i o postřelených kusech a často démonizovaných bachyních chránících mladé. Pokud není porušena úniková vzdálenost, prase vždy volí raději útěk než útok. I když bylo dokázáno, že úniková vzdálenost je menší, než se obecně předpokládalo. Telemetrické výzkumy s vyrušováním divokých prasat ukázaly, že jak úniková vzdálenost, tak úniková dráha jsou podstatně menší, než-li se dosud předpokládalo. Únikové vzdálenosti nad 30 metrů byly výjimečné. Ve 40 % případů dovolila divoká prasata lidem přiblížit se na vzdálenost 15 metrů. 10 % až na vzdálenost 5 metrů a 15 % prasat dokonce zůstávalo ležet i když se k nim člověk přiblížil na vzdálenost menší než 1 metr. Tento údaj se vztahuje k prasatům, která odpočívala, u aktivních prasat se jednalo o vzdálenost delší (Hespeler, 2007). Odpočívající prase nemá aktivovány všechny smysly v takové míře jako prase, které je v pohybu a připraveno řešit případný útok.

Se vzrůstajícím počtem obyvatel České republiky, potažmo Evropy (Tab. 4) dochází k rozšiřování životního prostoru člověka, na úkor dalších živočišných druhů, prase divoké nevyjímaje. Člověk zabírá stále více prostoru, který dále používá pro zemědělskou a lesnickou činnost, pro oddych, stavbu sídel a následné infrastruktury, těžbu nerostných surovin a ovlivňuje tak výslednou podobu krajiny, kde ubývá volné přírody. Také toto je jeden z důvodů, proč dochází ke zvýšeným střetům lidí s divokými prasaty, spíše však následky jejich činnosti.

Tab. 4 Vývoj počtu obyvatel (v milionech) Evropy a České republiky 1800-2008

Rok	Evropa	Česká republika
1800	203	4,7
1850	276	6,8
1900	408	9,3
1950	547	8,9
1999	729	10,3
2008	732	10,4

Interakce člověka s divokými prasaty lze rozdělit do dvou typů a to na interakci přímou a nepřímou. Jak už sám název napovídá, jedná se o typ setkání s produkty činnosti divokých prasat (interakce nepřímá) a setkání s prasaty jako takovými (interakce přímá). S přihlédnutím k výše uvedeným informacím, že divoké prase je tvor velmi plachý, můžeme se v drtivé většině setkat pouze s projevy jeho přítomnosti.

Tendence, kterou žurnalisté projevují ve člancích publikovaných na téma soužití člověka s divokým prasetem, je patrná už z jednotlivých nadpisů uvedených níže. Většina názvů článků je velmi emocionálně zabarvena a přispívá tak k obecnému mýtu o enormně přemnožených divokých prasatech ničících vše, co jim přijde do cesty.

V drtivé většině případů se v literatuře, vyjma mysliveckých příběhů, se setkáme s články, kde jsou popisovány zejména škody na majetku a zemědělských plodinách. Tyto informace také přizívají vzájemné obviňování mezi myslivci a zemědělci, kdo za současný stav populace divokého prasete vlastně může a kdo by ho měl řešit. Zástupci z řad myslivců argumentují tím, že zemědělci nevhodnou skladbou pěstovaných plodin vytvářejí ideální životní prostředí pro prasata. Naopak zemědělci vytýkají myslivcům přílišnou pasivitu a lenost při odlovu divokých prasat.

4.1 Interakce nepřímá

Jako interakci nepřímou jsem označila takové setkání s divokými prasaty, kde víme o jejich přítomnosti díky produktům jejich činnosti, ale nesetkáme se s nimi přímo. Běžný laik, který není vzdělaný v biologii, často ani nepozná, že se jedná o následek činnosti těchto zvířat. Škody prasata divoká páchají zejména na zemědělských plochách, lesních kulturách a na místech sloužících pro oddych a sport.

4.1.1 Škody na lesních kulturách

Na rozdíl od škod v zemědělství není v lese prase divoké vnímáno tak jednoznačně. Dá se říci, že sice působí škody, ale pro les zastává i řadu užitečných funkcí. Tím, že potravu získává hlavně vyrýváním, jednak zkypruje půdu, kde se lépe udrží například stromky z náletu, ale ničí i larvy hmyzích škůdců (mniška, sosnokaz, atp.). Protože prase požírá zdechliny, dá se říct, že plní v lese i funkci „zdravotní policie“ (Mačát, 2008).

Na druhou stranu v lese černá zvěř působí i škody. V listnatých lesích vysbírají divočáci téměř všechny žaludy a bukvice a to nejen spadlé ze stromů, ale i ty vyšeté. Jdou vždy po řádku a vysbírají téměř vše. V lesích, není možné očekávat přirozenou ani umělou obnovu dubu a buku, pokud se nasetá plocha neohradí plotem. (Wolf, Rakušan, 1977). Díky své váze také černá zvěř poškozuje oplocenky a rytím při hledání potravy podrývá čerstvě vysazené stromky, které pak díky porušení kořenového systému uhynou.

Zanedbatelné škody způsobuje i při vystupování z kališť a otěru o okolní stromy. Pokud je takto strom využíván často, prasata vydřou kůru a následně i lýko a takto poškozený strom postupně hyne, protože se živiny v něm nemohou proudit a stává se prostupnější pro hmyzí škůdce.

Ekonomicky nejhorší škody na lesních porostech jsou způsobeny okusem nebo ohryzem, ale černá zvěř se na nich prakticky nepodílí. Nejvyšší škody v této oblasti způsobuje zvěř jelení a mufloní. Menší měrou se podílí zvěř srnčí a dančí (in Lesnicko dřevařský vzdělávací portál, 2014).

4.1.2 Škody v zemědělství

Vyčíslit škody páchané divokými prasaty na zemědělských porostech a plodinách není vůbec jednoduché, protože neexistuje ucelená statistika, která by tuto problematiku sledovala a vyhodnocovala. Většinou se jedná pouze o odhady a to jen částečné, protože řada zejména menších zemědělců toto poškození ani nehlásí a náhrady neuplatňuje. Nicméně v médiích lze někdy odhady škod zaznamenat, např. v roce 2012 byla tato škoda odhadnuta na 3,5 miliardy Kč (Baroch, 2014).

V jarním období se divoká prasata začínají stahovat z lesa do polí, protože zde nacházejí více potravy na jednom místě. A některé plodiny jim, díky svému vzrůstu, poskytují výborný úkryt. Prasata jsou vprostřed lánu ve větším bezpečí a klidu než v lese, kde jsou vyrušováni turisty, houbaři, myslivci, apod. Neoblíbenější potravou ze všech plodin je pro prasata kukuřice, následovaná řepkou, bramborami a řepou.

Divočáci nepáchají škody jen konzumací plodin těsně před sklizní, ale už od začátku pěstebního období, kdy vyrývají sadbu zejména brambor a kukuřice. Následují škody během celého vegetačního období způsobené pohybem zvířat v lánech a lámáním a sešlapáním rostlin a pak samotné období sklizně. Divoká prasata požírají klasy kukuřice v různých stupních zralosti, vyrývají brambory a okusují bulvy řepy. Pokud zemědělci nejsou důslední a zaorají nesklizené části

rostlin, způsobí divoká prasata další škody následující sezonu, kdy ze země vyrývají zbytky předchozí úrody, kterou identifikují díky výbornému čichu (Jelínek, 2011).

O tom, že škody páchané na polích jsou záležitostí stále více diskutovanou, svědčí i množství článků napříč celou republikou, kdy převažují články v regionálním tisku a denních periodikách na rozdíl od článků odborných. V Tab. 5 jsou uvedeny články, které vyšly v období jednoho roku. Stejná situace panovala i dřívější roky a články o škodách v zemědělství jsou také zastoupeny nejčastěji, následovány články o škodách na veřejném prostranství a sportovištích.

Tab. 5 Články publikované na téma škody způsobené divokými prasaty v zemědělství

Zdroj	Datum publikace	Název článku
Chrudimský deník	22.1.2014	Divočáci mají prostřeno, příští úrodu ohrozí i slabší kusy
Hobby.cz	21.1.2014	Teplá zima svědčí rozmnožování divočáků a děsí zemědělce i rybáře
Lidové noviny	28.11.2013	Úředníci chtějí najímat lovce divočáků
Denik.cz	27.11.2013	Farmáři se s myslivci soudí o škody po divokých prasatech
Pražský deník	26.11.2013	Naháněk na divočáky přibylo v posledních letech několikanásobně, ale nestačí to
Rozhlas.cz	2.8.2013	Přemnožené divočáky budou myslivci na Třebíčsku chytat do klecí
5plus2.cz	11.7.2013	Divoká prasata jsou přemnožená, ničí pole i zahrady
Horácké noviny	6.6.2013	Do chrutí jdou divočáci s chutí
Jičínský deník	24.5.2013	Divočáci luxují zrna kukuřice. Kdo je zastaví a zaplatí škodu?
Idnes.cz	29.4.2013	Výzkum boří mýty o divočácích: v zimě se drží na jednom místě
Ekonom	22.4.2013	Vina je i na zemědělcích, říká o problému s divokými prasaty expert na

		zvěř
Rychnovský deník	18.4.2013	Více než mrazy řádili na polích divočáci a další škůdci
Zemědělec	29.1.2013	Vyřeší přemnoženou černou zvěř společně?
Třebíčský deník	25.1.2013	Budkovští divočáci straší dál
Třebíčský deník	9.1.2013	Myslivci prohrávají s prasaty. U soudu je porazil zemědělec

Nejčastější problémy zemědělců s divokými prasaty demonstrují citace z vybraných článků. Zima 2013/2014 byla navíc atypická velmi vysokými teplotami a na většině území i absencí sněhové pokrývky. Tento ráz počasí nahrával i divokým prasatům, která tak měla lepší podmínky pro rozmnožování. "Máme problém s lovem divočáků, protože bychom potřebovali sněhovou pokrývku. Na jaře očekáváme jejich populační explozi. Mají příhodné podmínky pro rozmnožování a běžně vrhají selata, což bude problém," řekl předseda okresního mysliveckého spolku Nový Jičín Ladislav Raffai (Hobby.cz, 2014).

Pokud se razantně nesníží počty přemnožené lesní zvěře - především divokých prasat -, vyšplhají se příští rok škody na zemědělských plodinách a pozemcích na pět miliard korun. Upozorňuje na to ministerstvo zemědělství v navrhované novele mysliveckého zákona. Jejím cílem je právě omezit stavy divočáků, jelenů sika, muflonů nebo jelenů evropských. Nejvíce škod nyní způsobují divoká prasata. Loni byly vyčísleny na 3,5 miliardy korun. Početní stavy od roku 1990 stále stoupají, a to i přes intenzivní lov, který dosáhl v roce 2010 rekordních téměř 144 tisíc kusů (Informační server pro lesníky a myslivce, 2013).

Ukazuje se, že odstřel nemusí vždy představovat jediný nástroj regulace početnosti, ale některá myslivecká sdružení uvažují kvůli snížení počtu divokých prasat i o méně standardních postupech jako je například odchyt divočáků do speciálně připravených pastí. Myslivci z Budkova na Třebíčsku je už mají zadány do výroby. „Konstrukce této klece bude z profilového jeklu,“ popisuje předseda budkovských myslivců Vlastimil Štěpán, jak taková klec resp. past na odchyt divočáků vypadá. „Zadní čelo bude sklopné přes nášlapný systém.“ (Malý, 2013).

Řada zemědělců řeší nejen škody na vzešlých plodinách, ale už při samotné setbě a to zejména kukuřice. Další problém představuje samotná technologie některých

zemědělských prací, kdy není možné například chybějící zrno kukuřice do vzešlého pole dosívat, protože by došlo k druhotné devastaci porostu. Situaci v tisku komentoval vedoucí zemědělského střediska v obci Brdo. „Včera jsem tady byl a pole bylo vybrané z jedné třetiny. Dnes je zničená další část oseté plochy. My sejeme devadesát tisíc semen na hektar. Když přijdou divoká prasata a způsobí nám poškození zhruba třicet až čtyřicet procent, tak jde o ztracené investice. Plochu bychom museli jediné znovu osít, což je technicky velice náročné a vlastně nemožné, protože část kukuřice je už vzešlá. Navíc v dnešních termínech, kdy máme značné zpoždění v jarních pracích, nebudeme mít ani čas se k tomu vrátit. Znamená to, že řídké porosty budou dávat mnohem méně úrody. Navíc do této kukuřice se divočáci na podzim vrátí, poválí ji a zničí to, co zbylo od jara. Takže co nyní nesežerou, na podzim dokončí.“ (Informační server pro lesníky a myslivce, 2013).

Společný jazyk myslivci a zemědělci najít musí. Obě skupiny operují ve společném prostoru. Obě skupiny trápí mnoho společných, významně negativních jevů. Tím nejvýznamnějším je přemnožená černá zvěř. Jednoduché řešení tento problém nemá. Navíc jej nemůže vyřešit jen jedna skupina zainteresovaných. Musí to být zájmem všech – myslivců, zemědělců i státní správy. Ve velmi krátké době by mělo dojít ke změně legislativy v oblasti způsobu a době lovu černé zvěře. Je evidentní, že stávající podmínky jsou neúčinné. Musí se také vyřešit problematika vnazení a příkrmování zvěře, zejména v lesních honitbách. Dále se musí neprodleně nastartovat úzká spolupráce mezi myslivci a zemědělci. Myslivci by měli mít informace o struktuře osevu v honitbě zejména proto, aby mohli včas reagovat na případný tlak zvěře, a tím minimalizovat ztráty (Šnejdrla, 2011).

Z výše uvedených citací z článků vyplývá, že hlavní problém ve spojení divokých prasat a škod na zemědělských plochách představuje hlavně pěstovaná plodina. Divoká prasata lákají zejména lány kukuřice. Dalším společným rysem těchto článků je konflikt mezi skupinami zemědělců na straně jedné a myslivci na straně druhé. Myslivci obviňují zemědělce ze současného kalamitního nárůstu počtu divokých prasat kvůli nevhodné skladbě setých plodin. A zemědělci naopak obviňují myslivce z nečinnosti při regulaci počtu divokých prasat odstřelem. Zdálo by se, že články se zemědělskou tematikou budou zastoupeny v průběhu roku nerovnoměrně s ohledem na začátek pěstební sezony a pak v období sklizně, ale není tomu tak. Mírný nárůst publikace těchto článků ve zmiňovaném období je patrný, ale tento problém je možné označit za aktuální celoročně.

4.1.3 Škody na veřejných prostranstvích

Po škodách na zemědělských plodinách jsou dalším nejčastěji publikovaným článkem škody na veřejných prostranstvích a sportovištích. Níže (Tab. 6) je uveden přehled článků z období jednoho roku zabývajících se touto tematikou. Logicky, jsou tyto články na rozdíl od článků zabývajících se škodami v zemědělství, rozloženy více méně rovnoměrně v období po celý rok. Divoká prasata si vybírají především zahrádky malých pěstitelů, kde nacházejí pestrá potravu. Dále pak sportoviště různého druhu umístěná převážně v okrajových částech obcí a měst (hřiště, golfové hřiště, cvičiště pro psy,...) a městské parky (Praha, Plzeň, Ústí nad Labem).

Tab. 6 Články publikované na téma škody způsobené divokými prasaty na veřejných prostranstvích

Zdroj	Datum publikace	Název článku
Ústecký deník	30.12.2013	Ústí chce prasata lapat do ohrady
Mladá fronta DNES	3.12.2013	Odchyt divočáků v parku? Kdepak. Víc honů za městem
Ct24.cz	2.12.2013	Přes 200 myslivců vyrazilo v Brdech na hon divočáků – skolili stovku prasat
Denik.cz	20.11.2013	Přemnožení divočáci ničí hřiště i pole na Slovácku
Denik.cz	13.11.2013	Prasečí teror nekončí. Obec ale získala povolení k odstřelu
Mladá fronta DNES	29.10.2013	Divočáci řadí v Borském parku. Chystá se odchyt
Sokolovský deník	9.10.2013	Zahrádkáře terorizují divoká prasata. Obec už hledá řešení
Opavský a hlučínský deník	2.9.2013	Opavsko může být klidné, počty divočáků jsou v normálu
Idnes.cz	15.7.2013	Divočák poničil Hilton, pak běžel Prahou. Strážníci ho zalehli
Aktualne.cz	13.6.2013	Kanci chodí v Brdech po náměstí. Petice chce odstřel
Cro-strednicechy.cz	3.6.2013	Obyvatele Mníšku pod Brdy děsí přemnožení divočáci, kteří chodí do

		města za potravou
Havlíčkobrodský deník	29.5.2013	Mrtvý divočák? Zaplatíme.
Havlíčkobrodský deník	24.4.2013	Přemnožená prasata ničí les i louky. Myslivci viní bioplynky
Kroměřížský deník	4.4.2013	Lidem vadí divočáci, zvěře je víc než obvykle
Tachovský deník	6.3.2013	Divočáci rozrýpali sportoviště
Cro-hradec.cz	12.2.2013	Obyvatele sídliště v Týništi nad Orlicí trápí přemnožená divoká prasata
Právo	6.2.2013	Divočáci na Valše vyklidili pozice
Pražský deník	30.1.2013	Divočáci jsou místy přemnožení

V oblasti škod způsobených na veřejných prostranstvích si divoká prasata nevybírají. V některých případech se jedná o poškození pozemků v sousedství lesních ploch v menších obcích, které si obce upravili na vlastní náklady a renovace pro ně představuje významný zásah do obecního rozpočtu. „Přemnožená prasata ničí v katastru naší obce soukromé a církevní pozemky. Letos na jaře nám totálně rozryla fotbalové hřiště," posteskl si starosta Salaše. Dodal, že sportoviště si Salašští vlastním nákladem čtyřiceti tisíc korun opravili a proti dalšímu řádění štetináčů oplotili (Skalička, 2013).

Divoká prasata se však začínají vyskytovat i v městských aglomeracích, kde výstavba, z důvodu rostoucích nároků na životní prostor obyvatel, postupně zasahuje až k oblasti lesa. Jedním z takto postižených měst je i Týniště nad Orlicí. „Stojíme na okraji sídliště U Dubu, na pomezí dětského hřiště a z druhé strany je ohraničeno komplexem lesa. Vidíte, jak to dětské hřiště je od divočáků rozryté,“ ukazuje týnišťský starosta místa, kde jsou s divočáky ve městě uprostřed lesů asi největší problémy (Fremuth, 2013).

Obyvatelé řeší jednak škody na veřejném majetku jako takové, ale i újmu na společenském životě, kdy z důvodu škod způsobených divokými prasaty musí být zrušeny plánované akce pro veřejnost, jak dokazuje například zrušená kynologická akce pro psy bez průkazu původu Rafanfest ve Stříbře, kde divoká prasata kompletně rozryla místní kynologický areál a oprava v daném termínu už nebyla možná (Kohout, 2013).

„Pes poprvé začal štěkat někdy kolem 2. hodiny po půlnoci," vypráví Lucie Gregorová. „Šla jsem ho ale odvolat, myslela jsem, že se jen rozčiluje nad prasaty za plotem," říká. „Když jsem ráno vyšla před dům, byla skoro celá zahrada zrytá. Prasata si evidentně nějak s oplocením poradila," popisuje Gregorová (Tupá, 2013). Divoká prasata také často navštěvují zahrádky drobných pěstitelů. Jednak zde mají možnost „sklidit“ úrodu, ale také je přitahují zbytky, které lidé vyhazují na přilehlá kompostovací místa

Pokud se jedná o škody způsobené divokými prasaty na veřejných prostranstvích, spojuje je jeden společný rys a to ten, že poškozená místa se vždy nacházejí v blízkosti lesa, ať se už jedná o kynologické areály, hřiště, zahrádkářské kolonie nebo chatové osady. Vždy se také jedná o místa, kde je v nočních hodinách relativní klid a divočáci zde mohou v klidu rozrývat půdu za účelem sběru larev hmyzu, drobných hlodavců nebo potravy rostlinného původu.

4.1.4 Škody v chráněných územích a botanických zahradách

Přestože o škodách páchaných divokými prasaty se napsalo mnohé, o škodách způsobených v chráněných územích, nelze v pravidelných denních periodikách nalézt téměř žádné zmínky. Jedná se spíše o články odborné na webech zájmových skupin a odborníků zabývajících se např. o botaniku, entomologii, apod.

Divoká prasata vyhledávají jako doplněk potravy například hlízy vzácných orchidejí a ohrožují tak jejich další existenci ve vybrané lokalitě. Jedná se třeba o populaci orchideje vstavače mužského (*Orchis mascula*) v oblasti Šumavy u Kašperských hor (Půbal, Ekrt, 2006), v populaci orchidejí - prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*), vemeník zelenavý (*Platanthera chlorantha*), pětiprstka žežulník (*Gymnadenia conopsea*) - v CHKO Orlické hory. (Kučera, 2009)

V botanické zahradě v pražské Troji v roce 2011 stádo divokých prasat výrazně poničilo sbírku ve střední Evropě unikátní sbírku pivoněk, která byla pořízena přímo na expedičních sběrech v Číně. Celková škoda na této expozici činila stotisíc korun. (Česká televize, 2011)

V oblastech s vysokým výskytem divokých prasat dochází také k tomu, že prasata často sežerou vajíčka nebo vylíhlá mláďata ptáků hnízdících na zemi, mimo jiné i tetřeva hlušce a tetřívka obecného, kteří představují zvláště chráněné druhy. Na místech s vysokou koncentrací hnízdících ptáků jako jsou například porosty rákosu v okolí vodních ploch, kde ve velkém množství staví hnízda vodní ptáci, představují

divoká prasata větší problém než na místech, kde ptáci hnízdí na zemi v menší koncentraci a jedná se o jednotlivá hnízda (Česák, 2012). Stejně tak divoká prasata nepohrdnou snůškou bažanta, koroptve a není výjimkou, že požírají i mláďata zajíců a čerstvě narozená srnčata.

4.2 Interakce přímá

Jak název napovídá, za přímou interakci označujeme osobní setkání s divokým prasetem a to buď v dopravním prostředku, nebo přímo v přírodě. Jedná se většinou o napadení a to buď psa, nebo rovnou člověka, ke kterému ale dochází velmi výjimečně.

4.2.1 Střety s dopravními prostředky

Čísla statistiky podle BESIP se zdají být až neuvěřitelná v počtu zvířat usmrcených při srážce s dopravním prostředkem. Na našich silnicích a dálnicích v průměru ročně zahyne: 129 000 ks srnčí zvěře, 39 000 bažantů, 19 000 kun, 17 000 prasat divokých, 17 000 lišek obecných, 8 000 jezevců, 100 000 koček domácích a 10 000 psů. V letech 1993–2012 bylo při dopravních nehodách způsobených střetem s divokou zvěří nebo domácím zvířetem usmrceno 30 osob (BESIP, 2013). Podle statistik logicky dochází k nejvíce střetům v období stmívání a rozbřesku a v roční době se sníženou viditelností (podzim a zima).

Podíl divokých prasat na počtu sražené zvěře se nezdá být v poměru k ostatním druhům tak vysoký. Otázkou je, zda je tomu proto, že prase divoké patří k velmi inteligentním zvířatům s výborným sluchem a zvuk auta proto rozliší velmi brzy nebo je toto ovlivněno jinými skutečnostmi. Níže (Tab. 7) je uveden přehled článků, které byly publikovány na toto téma v období jednoho roku.

Tab. 7 Články publikované na téma střety divokých prasat s dopravními prostředky

Zdroj	Datum publikace	Název článku
Karlovarský deník	23.12.2013	Řidiči, zvěř neví, kdo má přednost
Autembezpecne.cz	13.12.2013	Jak zvládnout střet s přemnoženým kancem? Ve vyšší rychlosti se mu nevyhýbejte
Mladá fronta DNES	16.10.2013	Myslivci varují, je tady období, kdy se

		z řidičů stávají „lovci“
Krnovské noviny	1.10.2013	Srážka se stádem divočáků
5plus2.cz	13.9.2013	Divočák způsobil nehodu. Vběhl řidiči přímo pod kola
Českokobudějovický deník	25.6.2013	Po srážce s divočákem a stromem zemřeli dva muži

Server autembezpecne.cz (2013) poskytl řidičům v souvislosti s množícími se střety s divokými prasaty několik informací a rad, kterými by se měli řídit, aby nebezpečí dopravní nehody a následného zranění odvrátili. Podle německého autoklubu ADAC, který simuloval řadu crash testů mezi autem a lesními zvířaty, je lepší jezdit v okolí lesů maximálně rychlostí 80 km/h. Pokud řidič spatří srnu nebo divočáka ne vzdálenost 60 metrů před svým autem, má do této rychlosti šanci zastavit. Při vyšší rychlosti však ne. Ještě menší šanci zabránit nehodě s divokou zvěří má řidič ve tmě, za šera nebo když prase vkročí na silnici těsně před jedoucím auto. ADAC rozhodně řidičům radí, aby se nepokoušeli zvířeti vyhnout. Menší následky mívá srážka s kancem nebo srnou. Největší riziko takové nehody přichází po ranním rozbřesku, kdy divoká zvěř hledá něco k snědku a je ve větším pohybu než během dne. Když se na silnici objeví srna, jelen nebo divočák, je nezbytné zašlápnout brzdu na podlahu a pevně držet volant. Pokud to řidič stihne, vyplatí se zatroubit a přepnout světla na tlumená v případě, že do té doby svítil dálkovými. Autoklub nedoporučuje řidičům zkoušet se při vyšší rychlosti zvířeti vyhnout. Taková nehoda často končí nárazem do stromu nebo do protijedoucího auta.

Informace o způsobu, jakým se stalo několik dalších dopravních nehod, které způsobila divoká prasata, informují následující články.

Dvaatřicetileté řidiče Fordu Galaxy skupina čítající asi osm zvířat vběhla přímo pod auto a srážce už nebylo možno zabránit. Po havárii zůstalo jedno z prasat ležet poraněné v příkopu, ale po příjezdu policie se zvedlo a postupovalo směrem k jednomu z policistů. Ten byl nucen, v obavách o své zdraví či život, poraněného divočáka zastřelit svou služební pistolí. Mrtvého kance pak předali Mysliveckému sdružení Dlouhá Stráň - Jelení. Na autě je odhadovaná škoda kolem padesáti tisíc korun (Informační server pro lesníky a myslivce, 2013). Tragická nehoda se smrtelnými následky se stala v úterý kolem 3.15 hodin u Nové Hospody. Po srážce

dodávky Iveco Daily s divočkem a stromem zemřeli dva muži, třetí je se středně těžkým zraněním ve strakonické nemocnici (Kroupa, 2013)

Přímé střety s lesní zvěří, divoká prasata, nevyjímaje se logicky odehrávají v období, kdy je snižená viditelnost. Na podzim a v zimě se stmívá už po čtvrté hodině odpolední, kdy v některých oblastech kulminuje dopravní špička. Možná právě to, je také jednou z příčin, proč jsou dopravní střety se zvířaty nejčastější v tomto období. Až na výjimky pocházejí publikované články právě z rozmezí říjen – prosinec.

Pokud se jedná o úmrtí nebo zranění osob, nebývá ani tak příčinou střet se zvířetem jako takový jako spíše vychýlení z jízdní dráhy a následný náraz do stromu nebo jiných překážek, který může představovat smrtelné nebezpečí.

4.2.2 Napadení domácích zvířat

K napadení domácích zvířat dochází v drtivé většina případů u psů, kteří jsou se svými majiteli na vycházce v lese, nebo přímo na mysliveckém honě, kde se riziko napadení psa zvyšuje, protože psi nemají za úkol divoká prasata pouze vyhledávat a vyhánět z úkrytů, ale také dosledovat postřelené kusy a udržet je na místě do příchodu lovce. Ne všechna plemena jsou však pro tuto práci vhodná. Většina loveckých psů se divočeků bojí, a pokud ucítí černou, tak se jí raději vyhnou. Pes, který má být používán k lovu černé zvěře, musí mít určité vlastnosti, zejména odvahu, schopnost vytrvale sledovat stopní dráhy, dostatečnou pohyblivost, vytrvalost, dobrou orientaci a přiměřenou ovladatelnost. Jako nejvhodnější se jeví plemena honičů (alpský brakýř jezevčíkovitý, slovenský kopov) a malá lovecká plemena (jezevčici, teriéři) (Kořínek, 2005). Pro psa lze pořídit i ochranný oblek, který mimo jiné poskytuje i ochranu pro třísla a stehna proti divokým prasatům. Oblek je ušitý z osmi vrstev materiálu, z nichž čtyři jsou z Kevlaru. Pro větší přehled o pohybu psa je oblek potištěn reflexními odstíny barev (zdroj, www.hajovna-fortovna.cz)

Rizikem není pouze napadení psa jako takové, ale i možné onemocnění zvířete, které se může při kontaktu s divokým prasetem nakazit Aujeszkyho chorobou. Prase divoké je přenašečem této choroby virového původu. Člověk je proti této nemoci rezistentní, nicméně zvířata na tuto nemoc umírají. Nelze ji léčit. Od roku 1987 se Aujeszkyho choroba v chovech domácích prasat nevyskytuje, nicméně v souvislosti

s nárůstem počtu prasat divokých došlo k i nárůstu počtu této choroby v jejich populaci. Od roku 2011 jsou testovány vzorky tkáně divokých prasat a 34% všech vzorků bylo pozitivních na protilátky této nemoci. U psů má nemoc podobné projevy a průběh jako nákaza vzteklinou. (Státní veterinární správa, 2012)

Nicméně je zde třeba poznamenat, že i u setkání se psem platí, že pokud není divoké prase poraněno nebo se nejedná o bachyni vodící mláďata, volí vždy raději útěk a stejně jako člověk napadá i psa v sebeobraně.

Níže (Tab. 8) je uveden přehled článků, které byly v souvislosti s napadením psa publikovány v období jednoho roku.

Tab. 8 Články publikované na téma napadení domácích zvířat divokými prasaty

Zdroj	Datum publikace	Název článku
Blesk	24.1.2014	Daxík odrazil útok divočáka!
Denik.cz	27.11.2013	Divočáci jsou pro psy hrozbou kvůli Aujeszkyho chorobě
Domažlický deník	15.11.2013	Při honu padlo 18 divočáků a zahynuli dva psi

Novotná (2013) ve svém článku popisuje zkušenosti veterinárního lékaře s průběhem Aujeszkyho choroby u psů a dodává další informace o možnosti napadení psa divokým prasetem. Jak říká třeboňský veterinární lékař Karel Volf, pes umírá ve strašných mukách: „Vlastně se uškrábe k smrti.“ Z toho vyplývá, že nebezpečí pro psy skutečně hrozí. „Jednak se prakticky denně setkáváme s nehodami, kdy zvěř srazí auto. Zraněné zvíře pak ve stresu ve zvýšeném množství vylučuje nebezpečné zárodky. Také je období naháněk a ne všechna postřelená zvířata se myslivcům podaří dohledat,“ naznačuje Karel Volf a dodává, že proto je nutné být při venčení opatrný a mít psa pod kontrolou.

Dalším případem, kdy poranění psa není výjimkou, je společný hon, nahánka myslivců na černou zvěř nebo individuální čekaná. Zvíře, které bojuje o svůj život, je agresivní a většinou nemá jinou možnost než zvolit útok. I úspěšný lov bývá narušen právě touto stinnou stránkou. V průběhu lovu přišli o svůj život dva naši čtyřnozí kamarádi. Život je stála odvaha, s níž se statečně postavili na odpor vyspělým kňourům. Bohužel, i takové konce lov přináší. Smutní byli všichni myslivci, ale především majitelé odvážných psů Václav Khas a Michal Vajnagy, jejichž práce,

výchova přišly vniveč. To byl poněkud smutný konec a skvrna na celém jinak úspěšném dni (Informační server pro lesníky a myslivce, 2013).

Z oblasti problémů, které mohou způsobit divočáci psům, jsou publikována hlavně dvě témata a to přímé ohrožení napadením a nepřímé ohrožení, při němž pes přichází do kontaktu s biologickým materiálem pocházejícím z divokého prasete a může se nakazit chorobami.

Přímé napadení psa spadá nejčastěji do období honů a naháněk, kdy je hlavním úkolem psa prase vyhnat z úkrytu a držet na místě nebo naopak dohledat postřelený kus, který pak v pudu sebezáchovy útočí.

4.2.3 Napadení člověka

Z níže uvedených publikovaných článků na téma napadení prasete divokého člověkem vyplývá, že se nejedná o tak častou záležitost, jak je médií prezentováno, ale jeden případ proběhne napříč veškerým denním tiskem, televizemi a rozhlasem. Má tudíž veliký dosah a vede k nadhodnocení situace.

V mnou citovaných člancích se vždy se jednalo o prase poraněné, ať už při honu nebo například při sklizni kukuřice, kdy se dostalo do lišty žacího stroje. V ojedinělých případech pak napadla člověka bachyně vodící malá selata, ale i ta spíše volí únik než setkání s člověkem. Velmi nebezpečné jsou pak dohledávky postřelených prasat, která byla zraněna při individuálním lovu a jsou následně dohledávána většinou podle nástřelu, barvy a se psem. Každá kniha mysliveckých povídek obsahuje několik takových příběhů (Kňour od staré lípy, Setkání s černým rytířem, Kapitální divočák, Životní dohledávka) vesměs s dobrým koncem, kdy došlo maximálně k poranění lovce, ale také zabití divočáka.

Usmrcení člověka divokým prasetem v novodobé historii České republiky není známé, pokud se nejedná o následek autonehody, jejíž příčinou bylo právě setkání s černou zvěří. Ani zranění způsobená divokým prasetem nejsou tolik častá, jak by se na první pohled mohlo zdát. Proto z tohoto tématu vybírám články (Tab. 9) i ze staršího období než jeden rok nebo případy, které nejsou hlášeny z území České republiky.

Tab. 9 Články publikované na téma napadení člověka divokým prasetem

Zdroj	Datum publikace	Název článku
Parlamentnilisty.cz	9.12.2013	Muže na Opavsku zranilo divoké prase

Pelhřimovský deník	1.11.2012	Divočák napadl také muže v lese
Novinky.cz	8.6.2009	Bachyně zahnila ženu na strom. Myslivci před divočáky varují
Lidovky.cz	29.10.2012	Divočák pokousal čtyři lidi uprostřed Berlína
Aktualne.centrum.cz	13.3.2010	Ženu napadl v lese kanec, pár kilometrů za Prahou
Aktualne.centrum.cz	14.12.2009	Turisty zachránil před divočáky kontejner, málem umrzli

Nejčastější příčiny a průběh napadení člověka divokým prasetem dokumentují citace z vybraných článků na toto téma.

Podle hlášení na tísňovou linku 155 byl při honu poblíž obce Deštné napaden a zraněn divokým prasetem. Na pomoc vyjely posádky rychlé zdravotnické pomoci a rendez-vous z Opavy a vrtulník LZS z Ostravy. Pacient ve věku devětašedesáti let byl podle informací záchranářů napaden a zraněn divočákem. Zvíře muže pokousalo a tahalo po zemi. Postižený si však dokázal přivolat pomoc. Záchranáři si jej převzali do své péče v blízké vesnici, Mladecku, kde byl přivezen z terénu automobilem. Byl při vědomí, utrpěl poranění dolních končetin s krevní ztrátou. Posádky ošetřili jeho poranění, zahájili podávání infuzních roztoků a léků tlumících bolest (parlamentnilisty.cz, 2013).

Domněnku, že jedním z hlavních důvodů, kdy divoké prase útočí na člověka, je jeho poranění, potvrzuje i publikovaný případ od Pelhřimova. „Zahlédl jsem prase až při útoku. Všechno se seběhlo tak rychle, že jsem to ani nestihl vnímat. Jen jsem měl štěstí, že smrk na kraji lesa měl větve nízko nad zemí, a po nich jsem na něj vyšplhal," uvedl František Melichařík. Prase mu způsobilo oděrky na nohou a zadní části těla. Druhý účastník, který přispěchal prvnímu na pomoc, si sám z boje odnesl vykloubenou ruku. Stejně jako mladíka, kterého se zvíře pokoušelo rozpárat a uštědřilo mu tržné rány, ho museli ošetřit lékaři. „Až v pondělí jsem se dozvěděl, že prase bylo zřejmě poraněné na poli strojem na řezání kukuřice," dodal Melichařík (Pelhrimovskydenik.cz, 2012)

Dalším důvodem, kdy divoké prase na člověka zaútočí, je ochrana mláďat, což dokumentuje případ ženy ve středním věku, která vyšplhala na Bukové hoře před

bachyní na strom asi do výšky dvou metrů a strávila tam zhruba hodinu. Pokusila se slézt, ale divoké prase se vrátilo, a tak se žena znovu vrátila na větev. Mobilem zavolala na policii a policisté se obrátili na správce honitby a lesníka (Nový, 2009)

Uvedené články jasně poukazují na jednu věc a to na to, že divoká prasata ve většině případů neútočí na člověka samovolně, ale pouze když se cítí ohrožena nebo chrání svoje mláďata. Proto jsou informace o napadení člověka nejčastější v jarním období (bachyně chránící mladé) nebo naopak z období časně zimy (myslivecké hony a naháňky na černou zvěř).

Že útok prasete divokého člověka není tak častý a způsobí senzaci, lze demonstrovat na mnou uvedeném prvním příkladu, kdy zpráva o napadení účastníka mysliveckého honu prošla napříč téměř všemi médii – TV Nova, novinky.cz, idnes.cz, ostrava-online.cz, regionopavsko.cz, denik.cz, apod.

5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ INTERAKCE PRASETE DIVOKÉHO A ČLOVĚKA

Pro zjištění aktuálního stavu interakce prasat divokých s člověkem v lokalitě svého bydliště jsem se rozhodla použít dotazníkové šetření mezi různými skupinami obyvatel (myslivci, žáci druhého stupně Základní školy Luká, osoby pohybující se často ve volné přírodě v okolí obce Luká), u kterých je předpoklad, že se pohybují ve volné přírodě a mohli by s prasetem divokým přijít do kontaktu.

5.1 Vyhodnocení dotazníku

Na dotazník odpovědělo celkem 134 respondentů z vybrané lokality. Ze skupiny myslivci 36 osob (tj. 26,9 %), ze skupiny dětí základní školy 46 osob (tj. 34,3 %) a ze skupiny osob pohybujících se ve volné přírodě 52 osob (tj. 38,8 %).

Ze všech dotázaných se ve volné přírodě nejčastěji pohybují žáci, varianta téměř denně je u nich zastoupena v 31 případech, tj. 67 % ze všech dotázaných žáků. Dotázaní myslivci se ve volné přírodě také většinou pohybují téměř denně a to v 64 % případů. Osoby, které uváděly, že se ve volné přírodě pohybují často, naopak vykazaly nejpočetněji zastoupenou variantu pohybu ve volné přírodě jedenkrát za dva týdny a to ve 46 % případů.

Všechny skupiny na otázku, jestli se s prasetem divokým v přírodě setkávají, odpověděly shodně. Nejčastěji byla zastoupena druhá varianta a to, že se prasetem divokým se v přírodě setkávají výjimečně. Překvapivě tuto možnost vybralo i nejvíce respondentů ze skupiny myslivců – 61 %. Nikdo z myslivců však nevedl možnost, že se s divokým prasetem nikdy nesetkal. Tato varianta byla procentuálně velmi podobně zastoupena u obou zbývajících skupin, 39 % a 42 %.

Ti respondenti, kteří na otázku zda divočáka v přírodě spatřili, odpovídali kladně, pokračovali s vyplňováním dotazníku u dalších dvou otázek. Prase divoké spatřují převážně v počtu několika jedinců v malé skupině (dva až pět kusů). Tato varianta je nejběžnější u skupiny myslivců, kde se takovouto malou tlupou prasat potkalo nebo potkává 61 % odpovídajících. Ve skupině žáků došlo k překvapivé situaci, kdy byly shodně zastoupeny odpovědi, že viděli nebo vídají pouze jednoho jedince nebo více jedinců v malé tlupě – obě shodně 28 %.

Podle předpokladu a známých faktů o reakci divokých prasat na vyrušení, kdy volí, až na výjimky, jako nejčastější možnost útěk, vycházela v dotazníku první

varianta. A to tak, že při setkání se divoké prase chovalo plaše a rychle uteklo. Tato možnost převažovala u všech skupin. Pouze u skupiny žáků dva respondenti odpověděli na tuto otázku tak, že prase se chovalo agresivně a na útěk se museli dát oni. Tuto skutečnost lze zřejmě vysvětlit individuálním vnímáním situace, kdy děti ještě nemají tolik zkušeností a situaci vidí ve skutečnosti horší, než nastala. Nebo v těchto dvou případech opravdu došlo k setkání s bachyní hájící mladé, případně postřeleným kusem. Ovšem možnost postřeleného kusu bych pravděpodobně vyloučila, protože snahou každého myslivce je, postřelený kus, co nejdříve dohledat a dostřelit. Toto se týká i nátlacek a naháněk na černou i individuální čekané.

Další otázka byla zaměřena na zjištění stavu informovanosti o tom, jak je vhodné se chovat, pokud už divoké prase potkám. Drtivá většina myslivců zatrhlala možnost zastavit se a počkat až prase přejde. Kromě jednoho z této skupiny, tak odpovídali všichni. Zbývající dvě skupiny už ve svých odpovědích tak homogenní nebyly. Plných 43 % žáků se domnívá, že nejlepší by bylo vylézt na strom nebo se dát rychle na útěk. 52 % by raději také zastavilo a počkalo, než prase přejde. Nejvíce názorově roztržštěná byla skupina osob pohybujících se ve volné přírodě. Celých 27 % by vylezlo na strom nebo se dalo na útěk, 58 % by zastavilo a počkalo a verzi dělat co největší hluk a divoké prase vyplašit zaškrtnulo 15% dotázaných.

V poslední uzavřené otázce měli respondenti zhodnotit míru nebezpečí, která by jim případně mohla od divokého prasete hrozit. Opět se ukázala velká názorová shoda napříč skupinou myslivců, kde 94 % souhlasí s tvrzením, že prase divoké může člověku ublížit pouze v krajním případě (postřelený kus, bachyně bránící selata). Tato možnost nejvíce zaujala i skupinu osob pohybujících se ve volné přírodě – 92 %. U žáků došlo k rozdělení na dva názorové tábory. Většinových 70% uvažuje stejně jako myslivci a osoby pohybující se častěji ve volné přírodě, ale 30 % žáků se domnívá, že divoké prase je velmi nebezpečné zvíře a velmi pravděpodobně jim může ublížit.

V poslední, otevřené, otázce mohli odpovídající uvést své osobní zkušenosti s přímým setkáním s prasetem divokým, což někteří pojali i trochu odlehčeným způsobem. Níže uvádím několik vybraných odpovědí.

„Když jsem byla těhotná a nemohla jsem rychle utíkat. Naštěstí uteklo prase.“

„Když jsem jako kluk našel malé sele, které jsem vzal do náručí a z houští se vynořila bachyně. Ještě že byl poblíž statný strom.“

„Nikdy jsem se necítila ohrožena.“

„Když se na mě škaredě podívalo.“

„Když to byla bachyně, která bránila svá mlád'ata.“

„Když bylo postřelené a já ho měl držet, aby neuteklo.“

„Když jsem byla se psem venku.“

„Když šla moje máma pro kukuřici do pole.“

„Nikdy jsem se s ním neseťkal a jsem za to rád.“

„Když jsem byl v lese a lezl na strom a stálo v křoví vedle mě.“

„Při setkání s bachyní s malými selátky. Při útoku postřeleného kusu.“

„Při útoku postřeleným kusem.“

„Při dohledání postřeleného kusu.“

„Bachyně brání selata.“

„V době, kdy má bachyně mladé.“

„Když se setkám s postřeleným kusem černé zvěře.“

„Pokud jde o postřelený kus nebo dohledání v noci bez psa.“

„Dohledávání postřeleného prasete.“

„Když jsem autem patřícím manželce srazil prase a rozbil na autě světlo a chystal se tuto patálii manželce říci.“

6 SOUŽITÍ ČLOVĚKA S PRASETEM DIVOKÝM

6.1 Změny v chování prasete divokého v souvislosti se zvětšováním populace

Z v předchozím textu uvedeného studia publikovaných článků vyplynulo, že divoká prasata přizpůsobila své chování a změnila svůj biotop. V průběhu letních a podzimních měsíců se z lesů stahuje do nížin a do polí, kde jsou pěstovány plodiny, které ve velkém konzumuje a které jsou vhodným krytem. Paradoxně na těchto místech, v rozlehlých lánech, nachází více klidu než v lesích, které bývají v některých lokalitách přeplněny lidmi trávícími svůj volný čas v přírodě. Prvním lehce pozorovatelným faktem je tedy změna nebo spíše rozšíření životní lokality divokého prasete.

Prasata si také zvykla na přítomnost lidí a zejména lidských produktů a není výjimkou, že se pohybují na sídlištích na okraji měst, v chatových osadách a na místech, kde cítí pachové stopy lidské přítomnosti – sportoviště. Nicméně stále platí, že se v těchto lokalitách pohybují v nočních hodinách a přítomnost člověka nevyhledávají. Naopak. Po překročení určité kontaktní vzdálenosti divoké prase raději uteče než by se vystavilo přímému setkání.

Lze tedy říci, že se častěji setkáváme spíše s produkty činnosti divokých prasat než s prasaty jako takovými. S navýšením početních stavů těchto zvířat a stále většími nároky člověka na prostor je možné predikovat, že k těmto nepřímým setkáním bude docházet stále častěji.

Na území České republiky nedošlo v novodobé historii k usmrcení člověka v důsledku napadení divokým prasetem. Po prostudování publikovaných článků na téma interakce prasete divokého s člověkem lze konstatovat, že pokud k napadení člověka došlo, jednalo se ve většině případů o kus poraněný právě člověkem. A to buď strojním mechanismem, např. žacího stroje nebo o postřelení díky chybné ráně na honu nebo při individuální čekané. Každý z takových ojedinělých případů je zaznamenán a publikován všemi médii a u běžných obyvatel, mysliveckých laiků, může dojít k přesvědčení, že divoká prasata jsou velmi nebezpeční živočichové. Tato skutečnost vyplynula i z mnou provedeného dotazníkového šetření na toto téma, kdy si celá jedna třetina z dotazovaných dětí myslí, že divoké prase je velmi nebezpečné zvíře, které jim velmi pravděpodobně může ublížit.

6.2 Edukace – jak se zachovat při setkání s divokým prasetem

Jak se máme chovat, pokud se s divokým prasetem náhodou setkáme? Existují obecně daná doporučení ověřená předchozími generacemi, která jsem shrnula do letáku připraveného zejména pro děti základních škol. Při konstrukci následujících rad jsem vycházela z informací získaných z literatury a z konzultací se členy mysliveckého sdružení Luká a mysliveckého sdružení Sitka Šternberk.

Jak se chovat při setkání s divokým prasetem?

Setkání s divokým prasetem je ojedinělý zážitek, při kterém vidíme plachého a skrytě žijícího tvora. Aby bylo takové setkání bezpečné, je potřeba dodržet několik zásad:

- 1) Pokud někde vidíte malá pruhovaná selátka, nesahejte na ně. Určitě někde mají na blízku matku.
- 2) Pokud v lese vidíte místo, kde je zakalené bahno a kolem stromy „potřené“ bahnem, můžete očekávat přítomnost divokých prasat. Ale je pravděpodobné, že ta už nejspíše utekla.
- 3) Pokud jste v lese na houbách, vynechávejte při hledání husté a méně prostupné křoví.
- 4) Nechod'te do lesa, pokud víte, že se koná myslivecký hon nebo přímo naháňka na divoká prasata.
- 5) Pokud jste v lese a uslyšíte praskání a chrochtání, rychle a klidně toto místo opusťte.

Potkali jste divoké prase:

- 1) Pokud jej jen vidíte probíhat v bezpečné vzdálenosti kolem, zastavte se, počkejte a pokračujte dál ve vycházce, ale ne ve směru za procházejícím prasetem.
- 2) Pokud je prase od vás na dohled, nekřičte, nemávejte rukama a klidně stůjte.
- 3) Pokud se vám zdá, že prase běží přímo k vám, zastavte se, ideálně se opřete zády o strom a nehýbejte se.
- 4) Pokud je v dosahu posed, klidně na něj vylezte, ale není to nezbytně nutné.

Nebojte se divokých prasat, ona se bojí víc.

7 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala problematice interakce divokých prasat s lidmi a to ze dvou pohledů. První část práce tvořila analýza článků publikovaných na toto téma v tisku a na webových portálech. Dalším bodem bylo vlastní dotazníkové šetření v lokalitě obce Luká, které mělo na vzorku prokázat, zda je možné se s divokým prasetem běžně setkat, jak se při tomto setkání chová a jak lidé divoká prasata vnímají.

Divoké prase je v současné době rozšířeno téměř na všech kontinentech. Na některé bylo uměle zavlečeno (Austrálie) a na některých představuje původní druh fauny (Evropa, Asie). Divoké prase se vyznačuje vysokou inteligencí, mírou přizpůsobivosti a vyspělým sociálním chováním. Toto je také jednou z příčin extrémního nárůstu početnosti stavů divokých prasat, které začíná představovat vážný problém nejen v České republice, ale i v Evropě.

O nárůstu početních stavů slyšíme převážně v souvislosti se škodami na zemědělských porostech a jedním z významných faktorů ovlivňujících tento stav je skladba pěstovaných plodin. Rozsáhlé nepřerušované lány kukuřice a řepky představují pro prasata výborný zdroj potravy ve spojení s úkrytem. Je logické, že čím více se bude těchto plodin pěstovat, tím více porostou na těchto plodinách škody. Díky výborné rozmnožovací schopnosti a absenci přirozených nepřátel se s následky rostoucích stavů divokých prasat nesetkáváme jen v oblasti zemědělství, ale páchají také škody na veřejných prostranstvích, sportovištích a pozemcích drobných zahrádkářů. Jako relativně menší problém je médií a veřejností chápáno působení divokých prasat v národních parcích a jinak chráněných přírodních území. Zde se jejich činnost zaměřuje spíše na vyrývání hlíz chráněných rostlin a požíráni snůšek a čerstvě vylíhnutých ptáků hnízdících za zemi.

S prasaty divokými se bohužel setkáváme i na silnicích, kde mohou být příčinnou dopravních nehod. Přímé setkání s prasetem ve volné přírodě není nijak vzácnou výjimkou, protože i ze šetření v mnou zvolené lokalitě vyplynulo, že se divokým prasetem se setkala více než polovina respondentů. Tato setkání se však vždy obešla bez vzájemného kontaktu a nikdo z odpovídajících útok prasete na svou osobu nezažil.

Potvrdilo se, že prase na člověka neútočí svévolně, ale pouze v případě, kdy je z nějakého důvodu poraněné a příčinou bývá v drtivé většině člověk. Nebo je možné

útok očekávat od bachyně bránící před napadením svoje selata. V médiích se tento druh zpráv ojediněle vyskytuje. V rámci České republiky a její novodobé historie jsem se však nesečkala s případem, kdy by napadení člověka divočákem skončilo smrtelným zraněním.

V chování divokých prasat lze vyzozorovat změny ve vztahu k jejich narůstajícímu počtu a zároveň narůstajícímu počtu osob a zvýšených nároků člověka na zábor půdy v místech, kde byla dříve neobhospodařovaná příroda. Již v dřívějším období člověk přinutil svým rušivým chováním prase změnit denní aktivitu na noční. A nyní nevhodnou zemědělskou politikou dosáhl toho, že prasata změnila svoji běžnou životní lokalitu. Z lesa se prasata rozšiřují do polí a můžeme je zde vídat téměř po celé vegetační období.

V případě, že se s prasetem divokým potkáme ve volné přírodě, není třeba se ho obávat, ale je dobré dodržovat několik základních pravidel. Nejlepší je jako v každém jiném případě prevence a to chovat se tak, abychom se s prasaty navzájem nerušili a respektovali také jejich životní prostor. Nebojte se divokých prasat, ona se bojí víc.

8 CITOVANÉ ZDROJE

Anděra M., Kořínek M., 2014: Prase divoké *Sus scrofa* Linnaeus, 1758. Dostupné na: <http://www.biolib.cz/cz/taxon/id20880/> Naposledy navštíveno: 2.1.2014

Autembezpečne.cz, 2013: Jak zvládnout střet s přemnoženým kancem? Ve vyšší rychlosti se mu nevyhýbejte. Dostupné na: <http://www.autembezpecne.cz/cz/s40/c1437-Zpravy/n3050-Jak-zvladnout-stret-s-premnozonym-kancem-Ve-vyssi-rychlosti-se-mu-nevyhybejte> Naposledy navštíveno: 19.1.2014

Baroch P., 2014: Divočáci způsobili miliardové škody, kvůli teplé zimě může být hůř. Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/263782-divocaci-zpusobili-miliardove-skody-kvuli-teple-zime-muze-byt-hur/> Naposledy navštíveno: 25.3.2014

BESIP, 2013: Střet se zvěří, Dostupné na: <http://www.ibesip.cz/cz/ridic/zasady-bezpecne-jizdy/stret-se-zveri> Naposledy navštíveno 15.1.2014

Ceskatelevize.cz, 2011: Botanickou zahradu terorizují prasata, chystá se regulace. Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/117962-botanicou-zahradu-terorizuji-prasata-chysta-se-regulace/> Naposledy navštíveno: 20.1.2014

Czso.cz, 2012: Základní údaje o honitbách, stavu a lovu zvěře od 1.4.2011 do 31.3.2012. Dostupné na: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/2202-12> Naposledy navštíveno: 15.1.2014

Česák J., 2012: Ptáci přírodní rezervace Baroch v letech 2001-2011, *Panurus* 21, s. 3-52

Fremuth J., 2013: Obyvatele sídliště v Týništi nad Orlicí trápí přemnožená divoká prasata. Dostupné na: http://www.rozhlas.cz/zpravy/regiony/_zprava/obyvatele-sidliste-v-tynisti-nad-orlici-trapi-premnozena-divoka-prasata--1174288 Naposledy navštíveno: 22.1.2014

Hájek K., *Krásy myslivosti*, třetí vydání, Praha, Orbis, 1969

Hajovna-fortovna.cz, 2014: Protector body pro. Dostupné na: <http://hajovna-fortovna.cz/index.php/ochrana-pro-psa/11> Naposledy navštíveno: 31.3.2014

Havránek F., 2000: Biologie prasete divokého a nebezpeční onemocnění morem

prasad. In: cmmj.cz. Dostupné na: <http://www.cmmj.cz/Myslivot/Biologie-prasete-divokeho-a-nebezpeci-onemocneni-m.aspx> Naposledy navštíveno: 4.1.2014

Havránek F., Ježek M., Pavezka Z., 2013: Odchyt černé zvěře, Opomíjená možnost řízení populace. In: myslivot.cz. Dostupné na: <http://www.myslivot.cz/Casopis-Myslivot/Myslivot/2013/Duben---2013/ODCHYT-CERNE-ZVERE--Opomijena-moznost-rizeni-popul.aspx> Naposledy navštíveno: 4.1.2014

Hespeler B., Černá zvěř – způsob života, omezování škod, posuzování, způsoby lovu, využití zvěřiny, první vydání, Praha, Grada Publishing, 2007, ISBN 978-80-247-1931-2

Hladíková B., Zbořil J., Tkadlec E., 2006: Populační dynamika prasete divokého (*Sus scrofa*) na střední Moravě. Dostupné na: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:_W8OU5_kOzoJ:www.nm.cz/publikace/publikace-download.php%3Fname%3DFile1%26dir%3Darchiv%26table%3DtabPublikaceArchiv%26id%3D2363+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=firefox-a Naposledy navštíveno: 17.4.2014

Hobby.cz, 2014: Teplá zima svědčí rozmnožování divočáků a děsí zemědělce i rybáře. Dostupné na: http://hobby.idnes.cz/tepla-zima-myslivic-rybari-zemedelci-ds8-/hobby-zahrada.aspx?c=A140120_141436_hobby-zahrada_mce Naposledy navštíveno: 1.2.2014

Hromas J. a kol., Myslivot, první vydání, Písek, Matice lesnická, 2000, ISBN 80-86271-04-8

Informační server pro lesníky a myslivce, 2013: Při honu padlo 18 divočáků a zahynuli dva psi. Dostupné na: <http://www.silvarium.cz/zpravy-z-oboru-myslivot/pri-honu-padlo-18-divocaku-a-zahynuli-dva-psi-domazlicky-denik> Naposledy navštíveno: 4.1.2014

Informační server pro lesníky a myslivce, 2013: Srážka se stádem divočáků. Dostupné na: <http://www.silvarium.cz/zpravy-z-oboru-myslivot/srazka-se-stadem-divocaku-krnovske-noviny> Naposledy navštíveno: 2.2.2014

Informační server pro lesníky a myslivce, 2013: Úředníci chtějí najímat lovce divočáků. Dostupné na: <http://www.silvarium.cz/zpravy-z-oboru-myslivot/urednici>

chteji-najimat-lovce-divocaku-lidove-noviny?device=desktop Naposledy navštíveno: 15.1.2014

Informační server pro lesníky a myslivce, 2013: Divočáci luxují zrna kukuřice. Kdo je zastaví a zaplatí škodu? Dostupné na: http://www.silvarium.cz/?option=com_content&catid=5&id=211826&view=article&Itemid=9&fontstyle=f-smaller Naposledy navštíveno: 1.3.2014

Jelínek R., 2011: Část I. Škody zvěří – všeobecný náhled. Dostupné na: <http://vezky.wz.cz/produkty/PDF-Jelinek/10.pdf> Naposledy navštíveno: 17.4.2014

Ježek M, 2013: Co divočáci dělají celý den? Dílčí výsledky telemetrického sledování černé zvěře. Dostupné na: <http://katedry.czu.cz/kmlz/prostorova-aktivita/> Naposledy navštíveno 15.2.2014

Kohout J., 2013: Divočáci rozrýpali sportoviště. Dostupné na: http://tachovsky.denik.cz/zpravy_region/divocaci-rozrypali-sportoviste-20130306.html Naposledy navštíveno: 15.2.2014

Kořínek G., 2005: Pro lov černé zvěře nemáme dostatek vhodných loveckých psů. Dostupné na: <http://www.myslivost.cz/Casopis-Myslivost/Lovecky-pes/2005/05---2005/Pro-lov-cerne-zvere-nemame-dostatek-vhodnych-lovec.aspx> Naposledy navštíveno: 12.1.2014

Košnář A., 2012: Divoká prasata – známe je? Dostupné na: <http://ekolist.cz/cz/publicistika/priroda/divoka-prasata-zname-je> Naposledy navštíveno: 13.1.2014

Kroupa P., 2013: Po srážce s divočkem a stromem zemřeli dva muži. Dostupné na: <http://ceskobudejovicky.denik.cz/nehody/po-srazce-se-srnou-a-stromem-zemreli-dva-muzi-20130625.html> Naposledy navštíveno: 19.1.2014

Kučera J., 2009: Poznámka k ničení orchidejí v Orlických horách. In: botany.cz. Dostupné na: <http://botany.cz/cs/nicene-orchideje-orlicke-hory/> Naposledy navštíveno: 20.1.2014

Lesnicko dřevařský vzdělávací portál, 2014: Ochrana lesa. Dostupné na: <http://www.mezistromy.cz/cz/les/pestovani-lesa/ochrana-lesa> Naposledy navštíveno: 10.1.2014

Lochmann J., Hanzal V., Myslivost v obrazech, zoologie, třetí upravené vydání, Praha, Českomoravská myslivecká jednota, 1996

Mačát Z., 2008: Sus scrofa – prase divoké. Dostupné na: <http://www.naturabohemica.cz/sus-scrofa/> Naposledy navštíveno 29.3.2014

Malinová J., Přirozená potrava prasete divokého, Myslivost 2/2011, s. 39

Malý M., 2013: Přemnožené divočáky budou myslivci na Třebíčsku chytat do klecí. Dostupné na: http://www.rozhlas.cz/zpravy/priroda/_zprava/premnozene-divocaky-budou-myslivci-na-trebicsku-chytat-do-kleci--1241204 Naposledy navštíveno: 18.1.2014

Meynhardt H., Mezi divočáky, první vydání, Praha, Panorama, 1983

Novotná L., 2013: Divočáci jsou pro psy hrozbou kvůli Aujeszkyho nemoci. Dostupné na: http://jindrichohradecky.denik.cz/zpravy_region/divocaci-jsou-pro-psy-hrozbou-kvuli-aujeszkyho-nemoci-20131126.html Naposledy navštíveno: 1.2.2014

Nový P., 2009: Bachyně zahнала ženu na strom, myslivci před divočáky varují. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/krimi/170781-bachyne-zahnala-zenu-na-strom-myslivci-pred-divocaky-varuji.html> Naposledy navštíveno: 29.1.2014

Parlamentilisty.cz, 2013: ZZS MSK: Muže na Opavsku zranilo divoké prase. Dostupné na: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/ZZS-MSK-Muze-na-Opavsku-zranilo-divoke-prase-296249> Naposledy navštíveno: 23.1.2014

Pelhrimovskydenik.cz, 2012: Divočák napadl také muže v lese. Dostupné na: <http://pelhrimovsky.denik.cz/nehody/divocak-napadl-take-muze-v-lese-pe12.html> Naposledy navštíveno: 3.2.2014

Půbal D., Ekrť L., 2009: Vstavač mužský, vzácný návštěvník z Alp. In: botanika.prf.jcu.cz. Dostupné na: http://botanika.prf.jcu.cz/systematics/publikace/2009_Orchis_mascula_Sumava.pdf Naposledy navštíveno: 20.1.2014

Rakušan C., 2014: Černá zvěř v mytologii. Dostupné na: http://www.radsvatehohuberta.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=118:mytologie-cerna&catid=81:zver-mytologie&Itemid=160 Naposledy navštíveno:

30.3.2014

Skalička Z., 2013: Přemnožení divočáci ničí hřiště i pole. Dostupné na: http://slovacky.denik.cz/zpravy_region/premnozeni-divocaci-nici-hriste-i-pole-20131215.html Naposledy navštíveno: 11.2.2014

Státní veterinární správa, 2012: Se psy pozor v lese na kontakty s divokými prasaty. Dostupné na: http://eagri.cz/public/web/svs/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2012_se-psy-pozor-v-lese-na-kontakty-s.html Naposledy navštíveno: 16.1.2014

Sychra O., 2012: Domestikace a domácí zvířata. Dostupné na: <http://www.zoologie.frasma.cz/domestikace/domaci%20zvirata.html> Naposledy navštíveno: 10.1.2014

Šnejdrla J., 2011: Vyřeší přemnoženou černou zvěř společně? Dostupné na: http://www.agrocr.cz/novinky/vyresi-premnozenou-cernou-zver-spolecne_.php Naposledy navštíveno: 22.1.2014

Tupá Š., 2013: Zahradkáře terorizují divoká prasata. Obec už hledá řešení. Dostupné na: <http://sokolovsky.denik.cz/z-regionu/zahradkare-terorizuji-divoka-prasata-obec-uz-hleda-reseni-20131009.html> Naposledy navštíveno: 11.2.2014

Vala Z., Zabloudil F., Černá zvěř, její životní potřeby v současnosti, Myslivost 4/2008, s. 48-51

Veselovský Z., Etologie, biologie chování zvířat, první vydání, Praha, Academia, 2005, ISBN 80-200-1331-8

Vodňanský M., Poznatky o reprodukci černé zvěře, Myslivost 4/2009, s. 44-45

Wolf R., Rakušan C., Černá zvěř, první vydání, Praha, Státní zemědělské nakladatelství, 1977

Zabloudil F., Petr J., Černá zvěř v současnosti, Myslivost 8/2010, s. 62-64

Zbořil J., Černá zvěř ... fenomén 21. století, Myslivost 2/2013, s. 7